

Wielojęzyczny przewodnik dla osób mieszkających w związku komunalnym Region Hannover

PRZEWODNIK – PSYCHIATRIA SPOŁECZNA

Wskazówki i informacje na temat kryzysów i zaburzeń psychicznych oraz niepełnosprawności

Spis treści

Przedmowa	4
------------------	---

Wstęp	8
--------------	---

1. Lekarze rodzinni i lekarze specjaliści medycyny ogólnej	12
2. Psychiatry i psychoterapeuci	14
3. Psychoterapia	16
4. Ergoterapia	18
5. Ambulatoryjna opieka psychiatryczna	20
6. Ambulatoria psychiatryczne	22
7. Opieka półstacjonarna: dzienny szpital psychiatryczny	24
8. Opieka stacjonarna: szpital psychiatryczny	26
9. Punkt pomocy socjopsychiatrycznej	28
10. Punkt Interwencji kryzysowej	30
11. Opieka domowa w formie ambulatoryjnej	32
12. Środowiskowy dom psychiatryczny (reintegracja społeczna)	34
13. Psychiatryczny zakład opiekuńczy	36
14. Pełnomocnictwo/zarządzenie opiekuńcze	38
15. Opieka prawna	40
16. Dzielne domy opieki	42
17. Punkty kontaktowe	44
18. Rehabilitacja zawodowa	46
19. Warsztaty terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych	48
20. Urząd rzecznika praw obywatelskich: punkt przyjmowania i rozpatrywania skarg oraz pośrednictwa	50
21. Grupy samopomocy	52

|| Specjalne oferty

22. Oferty dla osób w podeszłym wieku	56
23. Oferty dla dzieci i młodzieży	58
24. Oferty dla migrantek i migrantów	60
25. Oferty dla osób uzależnionych	62

   Glosariusz ważnych terminów	64
---------------------------------------	----

   Adresy	72
------------------	----

   Dziękujemy	76
----------------------	----

Drodzy Czytelnicy!

Choroba może do-
sięgnąć bez wyjąt-
ku każdego czło-
wieka w każdej
chwili i miejscu na
świecie. Często or-
ganizm człowieka

sam wraca do równowagi i zdrowia. W przeciwnym razie, konieczne mogą okazać się pomoc lekarska oraz inne działania mające na celu powrót do zdrowia. Istnieją jednak poważne choroby, które nie rokują wyleczenia – a w niektórych przypadkach, chorzy zmagają się przez dłuższy okres z następstwami dolegliwości. Panuje przekonanie, że nieleczone w porę choroby mogą prowadzić w konsekwencji do powikłań i upośledzeń.

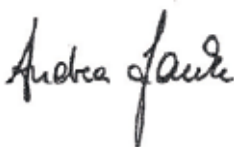
Dotyczy to również zaburzeń psychicznych. W celu zapobiegania im i leczenia dysponujemy w związku komunalnym Region Hanower szeroką ofertą terapii medycznych, pakietów rehabilitacyjnych oraz wsparcia w ramach programu reintegracji społecznej.

Przewodnik, który oddajemy w Państwa ręce, przedstawia zarys problematyki i informacji oraz stara się udzielić niezbędnych odpowiedzi na wszelkie pytania, które pojawiają się w momencie stwierdzenia u siebie lub u osoby znajomej zaburzenia psychicznego. We wszystkich placówkach zatrudnieni są kompetentni pracownicy, którzy udzielają porad i wsparcia oraz prowadzą leczenie. W przypadku, gdy standardy postępowania są niewystarczające do znalezienia odpowiedniej pomocy, można skontaktować się z punktem pomocy socjopsychiatrycznej działającym w związku komunalnym Region Hanower.

Celem naszego przewodnika jest ułatwienie wszystkim osobom zamieszkałym w związku komunalnym Region Hanower szybkiego i efektywnego dotarcia do odpowiednich podmiotów udzielających niezbędnej pomocy, tak aby zapobiec rozwojowi chorób, które można w porę wyleczyć, a które nie leczone mogą prowadzić do upośledzeń. Dla lepszego rozeznania, przy

każdym punkcie znajduje się informacja dotycząca sposobu finansowania ofert pomocy.

Mając na uwadze dotarcie do szerszego grona czytelników, przewodnik ten, oprócz wydania niemieckojęzycznego, przygotowano w sześciu innych językach, które są najczęściej używane w związku komunalnym Region Hanower (turecki, rosyjski, polski, arabski, serbski/chorwacki/bośniacki oraz angielski).

A handwritten signature in black ink that reads "Andrea Hanke". The signature is written in a cursive, flowing style.

Dr. Andrea Hanke
Kierowniczka Wydziału Infrastruktury
Społecznej
związku komunalnego Region Hanower

Wstęp

Stare powiedzenie głosi: „Pomóc można tylko komuś, kto tego chce”. Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne wymagają pomocy, gdy nie są w stanie same sobie pomóc lub gdy mimo szczerych chęci ich stan zdrowia nie rokuje poprawy. Jeśli zdecydują się Państwo na skorzystanie z pomocy, wówczas niezbędne będą informacje dotyczące miejsca i sposobu jej otrzymania. Można więc powiedzieć: „Jeśli ktoś chce dać sobie pomóc, potrzebuje właściwej pomocy”.

Jeśli Państwo sami lub osoby Państwu znane wymagają pomocy specjalistycznej ze względu na obciążenia lub zaburzenia psychiczne, wówczas okazuje się, że jej uzyskanie nastęrcza sporych trudności. Pytania, które pojawiają się w pierwszej kolejności brzmią: Co jest moim problemem? Co należy zrobić? Do kogo mogę się zwrócić o pomoc? Kto ponosi koszty? Czy jestem na właściwej drodze? itd.

Niniejszy poradnik ma ułatwić Państwu orientację w istniejącym systemie diagnostyki medycznej, leczenia, ofert rehabilitacyjnych oraz programów reintegracji społecznej. Ponadto jeden rozdział został poświęcony zagadnieniom dotyczącym dzieci, młodzieży, osób starszych, migrantów oraz osób uzależnionych.

Oprócz tego przewodnik zawiera informacje dotyczące ofert dla grup samopomocowych działających w związku komunalnym Region Hanower.

W glosariuszu znajdującym się na końcu przewodnika znajdują się wyjaśnienia pojęć fachowych, które w tekście zaznaczone są kursywą.

Każdy rozdział zawiera podstawowe informacje dotyczące jednej z ofert, jej zakresu oraz adres placówki świadczącej pomoc. Na uwagę zasługują wskazówki dotyczące aktywnego współdziałania Państwa w procesie leczenia, jak również informacje dotyczące sposobu finansowania ofert medycznych.

Z naszego punktu widzenia jest istotne, aby na początku stwierdzić, czy wystąpiła choroba. To ważne, aby wiedzieć, że każda choroba cielesna ma wpływ na stan psychiki (na „duszę”) człowieka lub jego nastrój. Dlatego też, wskazane jest zasięgnąć porady lekarskiej oraz poddać się badaniu, tak aby wykluczyć chorobę fizyczną. A w przypadku jej stwierdzenia poddać się leczeniu. Po otrzymaniu diagnozy, można zastanowić się nad rozpoczęciem terapii psychologicznej lub psychiatrycznej.

Z tego względu poradnik skupia się przede wszystkim na zagadnieniach medycznych dotyczących stawiania diagnozy oraz leczenia choroby.

Zakres tematyki obejmuje podmioty lecznicze, począwszy od gabinetów lekarskich aż po szpitale psychiatryczne. Świadczenia opieki zdrowotnej są przeważnie realizowane w ramach ustawowego i prywatnego ubezpieczenia zdrowotnego.

W przypadkach, gdy choroby trwają dłuższy okres i proces powrotu do zdrowia jest trudny, pomocna może okazać się rehabilitacja medyczna lub zawodowa. Ubezpieczenie emerytalno-rentowego pokrywa przeważnie koszty świadczeń rehabilitacyjnych mając na uwadze utrzymanie zdolności do pracy.

W indywidualnych przypadkach koszty może pokrywać ubezpieczenie zdrowotne lub Federalna Agencja Pracy (Bundesagentur für Arbeit).

Jeśli leczenie medyczne lub rehabilitacja zawodowa lub medyczna nie przyniosły pożądaných efektów, wówczas może okazać się, że dana osoba potrzebuje innych ofert wsparcia, tak aby mogła samodzielnie żyć. Jedną z takich form wsparcia jest reintegracja społeczna. Księga

XII Kodeksu Prawa Socjalnego reguluje, w jakich przypadkach można skorzystać z tej formy pomocy oraz jaki jest sposób jej finansowania. Jeśli dana osoba nie posiada wystarczających środków finansowych, wówczas odpowiednie instytucje społeczne pokrywają koszty. Reintegracja społeczna może obejmować np. opiekę domową w warunkach ambulatoryjnych oraz/lub opiekę w ośrodku dziennym.

Powyżej nakreślone zostały trzy istotne filary niemieckiego systemu społecznego, który rozwijał i sprawdził się przez dziesiątki lat. Ponadto przekazujemy Państwu informacje dotyczące działalności punktów interwencji kryzysowych, urzędu rzecznika praw obywatelskich oraz adresy kontaktowe instytucji i grup samopomocowych. Instytucje te udzielają bezpłatnej pomocy, gdyż są finansowane ze środków publicznych.

Szczególnie chcielibyśmy zwrócić Państwa uwagę na informacje dotyczące pełnomocnictwa prewencyjnego/zarządzenia opiekuńczego oraz oświadczenia woli tzw. dyspozycji pacjenta wg. niemieckiego Kodeksu Cywilnego, które należałoby sporządzić na wypadek, gdy wymagane będzie ustanowienie opiekuna prawnego.

W związku komunalnym Region Hanower mieszka ok. 1,2 miliona osób, z tego ok. 20 - 25 procent stanowią migranci. W klinikach psychiatrycznych i poradniach społeczno-psychiatrycznych migranci stanowią większy odsetek pacjentów niż wynikałoby to z ich udziału w społec-

zeństwie. Natomiast z pozostałych ofert opieki psychiatrycznej korzysta dużo mniej migrantów. Mamy nadzieję, że niniejszy przewodnik przyczyni się w dłuższej perspektywie do wyrównania istniejących dysproporcji.

Dr. med. Thorsten Sueße
Kierownik Placówki Pomocy Społeczno-Psychiatrycznej w związku komunalnym Region Hanower

Uwe Blanke
Koordynator ds. Psychiatrii Pełnomocnik ds. Uzależnień od Narkotyków w związku komunalnym Region Hanower

1. Lekarze rodzinni i specjaliści medycyny ogólnej

Lekarze rodzinni są pierwszymi osobami do których należy się zwrócić w przypadku wystąpienia chorób oraz realizują wizyty domowe.

|| Czym zajmuje się lekarz rodzinny?

Do obowiązków lekarzy rodzinnych należy rozpoznawanie i leczenie chorób. Lekarz może sam przeprowadzić leczenie, skierować pacjenta do lekarzy innej specjalizacji lub wystawić skierowanie do szpitala.

Pacjenci mogą zwierzyć się lekarzowi ze wszystkich problemów, takich jak często odczuwany smutek, bezsenność, nadużywanie alkoholu lub narkotyków.

Ponadto lekarz rodzinny może udzielić Państwu informacji na temat funkcjonowania (niemieckiego) systemu opieki zdrowotnej.

|| Jakie świadczenia mi przysługują?

Po postawieniu diagnozy lekarz rodzinny zaproponuje Państwu odpowiednie leczenie, tak aby Państwa stan zdrowia uległ poprawie.

W razie potrzeby lekarz podejmie leczenie, przepisze leki lub środki pomocnicze.

|| Kto może udać się do lekarza rodzinnego?

Każda osoba posiadająca ubezpieczenie zdrowotne może udać się do lekarza rodzinnego lub specjalisty medycyny ogólnej, którzy jako lekarze pierwszego kontaktu udzielają porad medycznych.

|| Kto finansuje leczenie?

W ramach ubezpieczenia zdrowotnego koszty leczenia ponoszą kasy chorych. Dlatego też, idąc do lekarza, należy zawsze mieć ze sobą kartę ubezpieczeniową.

Ustawowe ubezpieczenie zdrowotne nie pokrywa kosztów świadczeń z zakresu tzw. „indywidualnych świadczeń zdrowot-

nych”, w skrócie IGeL, Lekarze mają obowiązek poinformować o tym pacjenta.

Pacjenci zobowiązani są do uiszczenia dopłat przy zakupie leków, środków pomocniczych oraz do niektórych badań diagnostycznych.

W uzasadnionych przypadkach osoba o niskich dochodach może zwrócić się do ubezpieczyciela zdrowotnego o przyznanie dofinansowania.

|| Gdzie znajdę lekarza?

Adresy i numery telefonów:

- można otrzymać w oddziale ubezpieczyciela zdrowotnego,
- na stronie internetowej: www.arztauskunftniedersachsen.de
- za pomocą wyszukiwarki rozszerzonej można znaleźć
- wielojęzycznych lekarzy.

|| Ważne numery telefonów:

W przypadku, gdy wymagana jest pomoc lekarska, a nie udaje się Państwu skontaktować się z lekarzem rodzinnym, można zadzwonić do lekarza pełniącego dyżur na nr. telefonu: 116-117. Pod numer można dzwonić bez wybierania numeru

kierunkowego, telefon działa na terenie całego kraju (Niemiec) i połączenia są bezpłatne.

Tylko w przypadkach zagrażających życiu należy zadzwonić pod numer telefonu: **112**.

|| Dodatkowe informacje:

Informacje na temat dyżurów lekarskich w języku angielskim, francuskim, rosyjskim, hiszpańskim i tureckim są dostępne w internecie na stronie:

www.116117info.de w rubryce „Infomedien”.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- w domu sporządzić notatki, na jakie dolegliwości Państwo cierpią oraz zapisać pytania do lekarza.
- należy szczerze i otwarcie przedstawić lekarzowi swój problem, tylko wówczas będzie on w stanie Państwu pomóc. Lekarz jest zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej, oznacza to, że nie może przekazywać informacji osobom trzecim.

2. Lekarze psychiatry i psychoterapeuci

Lekarze specjaliści, którzy rozpoznają i leczą choroby psychiczne.

|| Czym zajmuje się lekarz psychiatra i psychoterapeuta?

Na podstawie przeprowadzonej rozmowy lub wykonanych testów psychiatra lub psychoterapeuta stawia diagnozę i przeprowadza odpowiednie leczenie.

|| Jaki świadczenia mi przysługują?

Po postawieniu diagnozy psychiatra lub psychoterapeuta wyjaśni Państwu, jaką terapię należy podjąć, aby poprawił się Państwa stan zdrowia. Jeżeli okaże się to konieczne, specjalista przeprowadzi terapię, przepisze leki lub środki pomocnicze.

Po kilku spotkaniach lekarz może stwierdzić, czy terapia przynosi oczekiwane efekty lub czy należy przepisać inny lek albo zaproponować inną formę terapii, bardziej dostosowaną do potrzeb pacjenta.

|| Kto może udać się do psychiatry i psychoterapeuty ?

Każda osoba posiadająca ubezpieczenie zdrowotne może udać się do psychiatry lub psychoterapeuty. W celu uzyskania pomocy specjalisty pierwszą osobą kontaktową powinien być lekarz rodzinny.

|| Kto finansuje terapię?

Koszty leczenia pokrywa ustawowe ubezpieczenie zdrowotne. Dlatego też, udając się do lekarza, należy zabrać ze sobą kartę ubezpieczeniową.

Ubezpieczenie zdrowotne nie pokrywa kosztów niektórych świadczeń. Przed skorzystaniem z płatnych świadczeń lekarze mają obowiązek poinformować o tym pacjenta.

Pacjenci zobowiązani są do uiszczenia dopłat przy zakupie leków, środków pomocniczych oraz do niektórych badań diagnostycznych.

W uzasadnionych przypadkach osoba o niskich dochodach może zwrócić się do ubezpieczyciela zdrowotnego o przyznanie dofinansowania.

|| Gdzie znajdę psychiatrę oraz psychoterapeutę?

Adresy i numery telefonów:

- można uzyskać w oddziale ubezpieczyciela zdrowotnego,
- w internecie na stronie: www.arztauskunfthniedersachsen.de,
- za pomocą wyszukiwarki rozszerzonej można znaleźć wielojęzycznych lekarzy.

|| Dodatkowe informacje:

Na stronie internetowej: www.neurologen-und-psychiater-im-netz.org znajdą Państwo informacje podane w sposób prosty i przystępny, np. na temat metod

leczenia, samopomocy oraz poszczególnych chorób.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

- w domu spisać na kartce problemy, dolegliwości oraz pytania, które chcemy zadać lekarzowi.
- należy szczerze i otwarcie przedstawić lekarzowi swój problem, tylko wówczas będzie on w stanie Państwu pomóc. Lekarz jest zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej, oznacza to, że nie może udzielać informacji o stanie zdrowia pacjenta innym osobom.

3. Psychoterapia

Psychoterapeuci rozpoznają oraz leczą objawy zaburzeń i chorób psychicznych.

Osoby oferujące psychoterapie

dla dorosłych, to

- lekarze ze specjalizacją w zakresie psychoterapii
- psychologowie-psychoterapeuci

dla dzieci i młodzieży, to

- psychiatry oraz psychoterapeuci dla dzieci i młodzieży
- psychoterapeuci, którzy ukończyli studia pedagogiczne (pedagogikę społeczną) lub psychologię.

|| Jak przebiega psychoterapia?

W trakcie spotkania psychoterapeuta wysłuchuje pacjenta i prowadzi z nim rozmowę. Niekiedy może przeprowadzić test. W ten sposób stara się znaleźć przyczynę choroby (postawić diagnozę) oraz zalecić odpowiednią terapię, która ma na celu poprawę stanu zdrowia.

|| Jakie świadczenia mogę otrzymać?

Rozróżnia się kilka form psychoterapii. Terapeuta wspólnie z Państwem uzgadnia, jaki rodzaj terapii można zastosować, tak aby dała pożądane efekty.

Jeśli wymaga to stan pacjenta, psychoterapeuta sam przeprowadza terapię lub kieruje do innego specjalisty. W trakcie spotkania terapeuta rozmawia z Państwem i pokazuje ćwiczenia (np. rozluźniające), które mogą pomóc.

|| Kto może korzystać z psychoterapii?

Każda osoba posiadająca ubezpieczenie zdrowotne może bezpośrednio skontaktować się z psychoterapeutą. Terapeuci udzielają ponadto porad telefonicznych. Przed podjęciem terapii wskazane jest skonsultowanie swojej decyzji z lekarzem rodzinnym.

|| Kto finansuje sesje psychoterapii?

Ubezpieczenie zdrowotne pokrywa koszty pięciu pierwszych spotkań (sesje próbne), podczas których terapeuta stwierdza, czy konieczna jest terapia. Jeżeli jest

konieczna, wówczas terapeuta składa wniosek o pokrycie kosztów terapii przez kasę chorych. Nowe zarządzenie, które weszło w życie w 2017 roku, umożliwia, w sytuacjach kryzysowych, przeprowadzenie kilku spotkań terapeutycznych, bez wcześniejszej zgody ubezpieczenia zdrowotnego.

|| Gdzie mogę znaleźć psychoterapeuta?

Adresy i numery telefonów:

- można otrzymać w oddziale ubezpieczenia zdrowotnego,
- na stronie internetowej: www.arztauskunftniedersachsen.de,
- lub www.psych-info.de

Za pomocą wyszukiwarki rozszerzonej można znaleźć wielojęzycznych psychoterapeutów.

Należy zwrócić uwagę, czy dany psychoterapeuta posiada prawo do wykonywania zawodu.

|| Dodatkowe informacje:

Broszura pod tytułem „Drogi do psychoterapii” zawiera wiele cennych informacji na temat psychoterapii. Jest dostępna w języku niemieckim, tureckim i angielskim na stronie internetowej Federalnej Izby Psychoterapeutów: www.bptk.de/patienten

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- nie należy czekać zbyt długo. Choroba psychiczna nie jest tak łatwo rozpoznawalna jak inne choroby. Jest to jednak choroba i z reguły można się wyleczyć
- psychoterapia odbywa się w bezpiecznej atmosferze, pozwalającej na szczerą i pełną zaufania rozmowę. Nie należy się obawiać, że powie się coś niewłaściwego. Nie są wymagane żadne umiejętności. Terapeuta jest zobowiązany do przestrzegania tajemnicy zawodowej, oznacza to, że nie może udzielać informacji o stanie zdrowia pacjenta innym osobom.

4. Ergoterapia

Ergoterapeuci wspierają osoby dotknięte chorobą lub niepełnosprawnością w codziennym życiu. Celem pracy ergoterapeutów z Państwem jest aktywizacja i usamodzielnienie, tak aby nastąpiła u Państwa poprawa jakości życia.

|| Czym zajmuje się ergoterapeuta?

Ergoterapeuta wspólnie z pacjentem wykonuje różne ćwiczenia ruchowe oraz proponuje zajęcia, tak aby zwiększyć Państwa samodzielność w życiu codziennym. Osoby niepełnosprawne mogą pokonywać trudy dnia codziennego dzięki otrzymanej pomocy, zajęciom ruchowym lub zmianę otoczenia.

Ergoterapeuci mogą również prowadzić zajęcia profilaktyczne wzmacniające samodzielność pacjenta i tym samym zapobiec np. konieczności korzystania z opieki. W przypadku zaburzeń psychicznych ergoterapia stanowi uzupełnienie innych form terapii.

|| Jakie świadczenia mogę otrzymać?

Ergoterapia nastawiona jest na poprawę sprawności motorycznej i intelektualnej, na pomoc w planowaniu i wykonywaniu czynności dnia codziennego, na poprawę integracji postrzegania oraz zachowań społecznych i tym podobne.

Ergoterapeuta nie tylko wspólnie z Państwem prowadzi zajęcia ruchowe w gabinecie, lecz również pokazuje ćwiczenia do wykonywania w domu.

Terapia może być przeprowadzana zarówno w sali rehabilitacyjnej jak i w domu pacjenta.

|| Kto może korzystać z zajęć ergoterapii?

Każda osoba może korzystać z terapii, jeśli lekarz wystawi skierowanie (jako środek medyczny). Należy skonsultować się z lekarzem, jeśli są Państwo zdania, że ergoterapia może Państwu pomóc.

|| Kto finansuje zajęcia ergoterapii?

Większą część kosztów terapii ponosi ustawowe ubezpieczenie zdrowotne. Pacjenci dopłacają do terapii. W przypadku niskich dochodów można złożyć w oddziale ubezpieczyciela zdrowotnego wnioski o zwolnienie z dopłat.

|| Gdzie mogę znaleźć ergoterapeutę?

Adresy i numery telefonów:

- można otrzymać w oddziale ubezpieczyciela zdrowotnego,
- w internecie, np. na stronie: www.dve.info/service/therapeutensuche

Ważne numery telefonów:

Niemiecki Związek Ergoterapeutów t.z.
Porady ogólne Tel.: **07248 918-10**

|| Dodatkowe informacje:

Lekarz może udzielić Państwu dodatkowych informacji. Ponadto na stronie internetowej www.hannover.de/spv znajdą Państwo przewodnik „Reha-Scout”, zawierający wykaz adresów i opis usług ergoterapeutycznych w zakresie rehabilitacji zawodowej.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

- koniecznie należy wykonywać w domu ćwiczenia, które pokazał ergoterapeuta na zajęciach. Tylko w ten sposób można osiągnąć zamierzone cele ergoterapii.
- należy szczerze i otwarcie przedstawić swoje problemy. Często udaje się znaleźć sposób, aby Państwu pomóc. Ergoterapeuci nie mogą przekazywać informacji osobom trzecim, ponieważ są zobowiązani do zachowania tajemnicy zawodowej.

5. Ambulatoryjna opieka psychiatryczna

Leczenie w trybie ambulatoryjnym pomaga osobom z zaburzeniami psychicznymi radzić sobie samodzielnie z codziennymi czynnościami w domu.

|| Jak wygląda opieka psychiatryczna w warunkach ambulatoryjnych?

Pielęgniarz psychiatryczny regularnie odwiedza w domu osobę z zaburzeniami psychicznymi.

Wspólnie z pacjentem pielęgniarz pracuje nad osiągnięciem celu terapii, który ustalił lekarz w planie leczenia. Może to być pomoc w planowaniu dnia codziennego lub przezwyciężanie aktualnych kryzysów psychicznych.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać?

Opieka psychiatryczna w warunkach ambulatoryjnych może zostać zalecona na okres do 4. miesiący. Częstotliwość wizyt jest odpowiednio dopasowana do potrzeb chorego i może wynosić maksymalnie 14 jednostek po 45 minut w tygodniu.

|| Kto może skorzystać z opieki psychiatrycznej w warunkach ambulatoryjnych?

Psychiatra lub neurolog mogą zlecić opiekę psychiatryczną w warunkach ambulatoryjnych, jeśli z powodu zaburzenia psychicznego stopień samodzielności chorego jest ograniczony.

Lekarz domowy może również zlecić opiekę psychiatryczną w warunkach ambulatoryjnych na podstawie przedłożonej mu diagnozy od specjalisty.

|| Kto finansuje opiekę?

Ustawowe i prywatne ubezpieczenia zdrowotne pokrywają większą część kosztów związanych z opieką. Pacjenci muszą dopłacić do świadczeń. Osoby z małymi dochodami mogą złożyć wniosek w oddziale ubezpieczyciela zdrowotnego o zwolnienie z dopłat.

|| Kto udziela świadczeń w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej?

Lekarz, który wystawił skierowanie udzieli Państwu informacji.

|| Dodatkowe informacje:

Wykaz instytucji świadczących opiekę psychiatryczną w warunkach ambulatoryjnych w związku komunalnym Region Hanower można znaleźć na stronie internetowej:

www.hannover.de/spv

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- ważnym kryterium udanej współpracy jest Państwa zaangażowanie w procesie leczenia,
- opieka psychiatryczna w warunkach ambulatoryjnych jest szansą na przezwycięzenie trudności życia codziennego oraz wsparciem w utrzymaniu samodzielności i niezależności w życiu. Warto być otwartym i skorzystać z tej szansy,
- należy otwarcie przedstawić swoje problemy. Pielęgniarze podlegają obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej.

6. Psychiatryczna opieka ambulatoryjna

Psychiatryczna opieka ambulatoryjna jest to przyszpitalne ambulatorium opieki psychiatrycznej. W ambulatorium zatrudnieni są lekarze, psycholodzy, pielęgniarki i pracownicy socjalni.

|| Czym zajmuje się ambulatorium przyszpitalne?

Psychiatryczna opieka ambulatoryjna jest przeznaczona dla osób wymagających leczenia specjalistycznego, którego nie mogą udzielić lekarze rodzinni lub inni specjaliści. Ma to miejsce w przypadku występowania poważnych zaburzeń psychicznych, których leczenie powinno rozpocząć się zaraz po wyjściu pacjenta ze szpitala. Niektóre ambulatoria przyszpitalne są wyspecjalizowane w leczeniu poszczególnych zaburzeń. Dzięki kontynuacji leczenia w ambulatorium pobyt w szpitalu może ulec skróceniu lub nawet można z niego zrezygnować. Zaraz po wypisaniu pacjenta ze szpitala wskazana jest kontynuacja leczenia w ambulatorium.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać?

Psychiatryczna opieka ambulatoryjna obejmuje świadczenia z zakresu terapii psychiatrycznej i psychologicznej, często również terapie grupowe.

Lekarze pracujący w przyszpitalnym ambulatorium mogą przepisywać leki. W nagłym przypadku możliwe są wizyty domowe. Rodzina oraz osoby zaufane z otoczenia pacjenta są włączone w proces leczenia.

|| Kto może skorzystać z psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej?

Przed rozpoczęciem leczenia lekarz prowadzący kontaktuje się z ambulatorium przyszpitalnym tak aby się zorientować, czy oferowane świadczenia są odpowiednie do Państwa potrzeb. Aby móc skorzystać z leczenia w ambulatorium konieczne jest skierowanie od lekarza rodzinnego.

|| Kto finansuje psychiatryczną opiekę ambulatoryjną?

Koszty leczenia w przyszpitalnych ambulatoriach pokrywa ubezpieczenie zdrowotne.

|| W jaki sposób mogę skorzystać z psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej?

Skierowanie do ambulatorium wystawia lekarz pracujący w szpitalu psychiatrycznym lub lekarz specjalista, który prowadzi leczenie.

|| Dodatkowe informacje:

Ambulatoria przyszpitalne są wyspecjalizowane w leczeniu poszczególnych zaburzeń. Poniżej znajdą Państwo oferty szpitali w regionie Hanoweru:

Klinikum Region Hannover (KRH)
Wunstorf/Langenhagen
www.krh.eu/klinikum/PSL/institutsambulanz
www.krh.eu
Tel.: **05031 930**

Medizinische Hochschule Hannover (MHH)
www.mh-hannover.de/31888.html#c114897
Tel.: **0511 532-0**

Klinikum Wahrendorff
www.wahrendorff.de/unsere-einrichtungen/ambulanz/
Tel.: **05132 900**

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

Proszę udać się do lekarza rodzinnego lub innego specjalisty w celu otrzymania skierowania.

- należy wziąć ze sobą dokumentację medyczną i wyniki badań laboratoryjnych oraz listę zażywanych leków.
- proszę otwarcie przedstawić swoje problemy. Pracownicy ambulatorium podlegają obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej.

7. Opieka półstacjonarna: dzienny szpital psychiatryczny

W szpitalach na dziennych oddziałach psychiatrycznych leczone są osoby, które wieczorem, w nocy oraz w weekend same mogą się o siebie zatroszczyć we własnym domu, jeżeli w ich przypadku opieka w formie ambulatoryjnej jest niewystarczająca.

|| Czym zajmują się dzienne szpitale psychiatryczne?

W szpitalach na dziennych oddziałach psychiatrycznych od poniedziałku do piątku od rana do godzin popołudniowych oferowany jest szeroki wachlarz usług diagnostyczno-terapeutycznych oraz konsultacyjnych świadczonych przez lekarzy, psychologów, ergoterapeutów, psychoterapeutów, pracowników socjalnych oraz pielęgniarzy.

Dzięki leczeniu na oddziale dziennym pobyt w szpitalu i leczenie stacjonarne mogą ulec skróceniu lub nawet zostać z niego zrezygnować.

Szpitaly dzienne są wyspecjalizowane w różnych obszarach medycyny, tak aby dzięki specjalizacji w danej dziedzinie móc oferować najlepszej jakości terapię dla pacjentów.

|| Jaką pomoc mogę otrzymać?

W dziennym szpitalu psychiatrycznym zostaje określona diagnoza medyczna oraz psychologiczna. Najczęściej oferowane są terapie grupowe, niemniej możliwa jest również terapia indywidualna.

|| Kto może skorzystać z opieki w dziennym szpitalu psychiatrycznym?

Do przyjęcia na dzienny oddział psychiatryczny potrzebne jest skierowanie do szpitala od lekarza prowadzącego. Opieka psychiatryczna lub psychoterapeutyczna w warunkach ambulatoryjnych powinna być preferowana przed leczeniem szpitalnym. Na dzienny oddział psychiatryczny przyjmowani są pacjenci, którzy albo w ostatnim czasie opuścili szpital albo przebywają w domu, tak aby leczenie

stacjonarne w szpitalu nie było konieczne. Zazwyczaj przed rozpoczęciem leczenia na oddziale dziennym odbywa się rozmowa z pacjentem, podczas której omawiany jest rodzaj terapii odpowiedni do potrzeb pacjenta oraz sposoby, w jakie pacjent może przyczynić się do osiągnięcia efektów leczenia.

|| Kto finansuje leczenie w szpitalu na dziennych oddziałach?

Ubezpieczenie zdrowotne pokrywa koszty leczenia w szpitalu na dziennym oddziale.

|| Gdzie znajdę szpitale z dziennymi oddziałami?

Każdy szpital psychiatryczny oferuje opiekę i leczenie na dziennych oddziałach.

Wskazane jest, aby przed podjęciem leczenia skonsultować się z lekarzem prowadzącym lub z pracownikami służb socjalnych działających w szpitalach lub w ambulatoriach.

Wykaz dzienny oddziałów psychiatryczny w związku komunalnym Region

Hanower znajdą Państwo na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

|| Dodatkowe informacje:

Oprócz szpitali z ogólnymi oddziałami dziennymi istnieją placówki, które są wyspecjalizowane w leczeniu poszczególnych zaburzeń lub hospitalizacji określonych grup pacjentów, np. migrantów, mężczyzn, osób uzależnionych lub z objawami traumy jak również osób starszych.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- przed podjęciem leczenia, należy zwrócić się do lekarza rodzinnego z prośbą o wystawienie skierowania do szpitala na oddział dzienny.
- skontaktować się telefonicznie z oddziałem dziennym szpitala, w celu uzyskania dodatkowych informacji.
- proszą otwarcie przedstawić swoje problemy. Pracownicy szpitala psychiatrycznego na dziennych oddziałach podlegają obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej.

8. Opieka stacjonarna: szpital psychiatryczny

Pacjenci objęci leczeniem w szpitalu psychiatrycznym mają zapewnioną całodobową opiekę medyczną przez 7 dni w tygodniu.

|| Jak wygląda opieka stacjonarna w szpitalu?

Szeroki zakres opieki medycznej w szpitalu psychiatrycznym obejmuje leczenie pacjentów przez lekarzy, psychologów, ergoterapeutów, psychoterapeutów, jak również wsparcie ze strony pracowników socjalnych i duszpasterzy oraz opiekę pielęgniarską. Zazwyczaj kobiety i mężczyźni przebywają na jednym oddziale i są leczeni przez personel medyczny składający się z kobiet i mężczyzn. W szczególnych przypadkach można skorzystać ze świadczeń skierowanych do osób konkretnej płci.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać?

Pobyt w szpitalu jest ukierunkowany na rozpoznanie zaburzenia i postawienie właściwej diagnozy. W tym celu przeprowadzany jest wywiad z pacjentem oraz wykonywane są badania fizykalne (przedmiotowe)

i badania laboratoryjne oraz zazwyczaj EKG. Na podstawie wyników badań, lekarz ustala plan terapii. Celem terapii jest osiągnięcie poprawy stanu zdrowia pacjenta. Wiele szpitali psychiatrycznych kieruje się wytycznymi opracowanymi na potrzeby leczenia zaburzeń psychicznych. Leczenie psychiatryczne obejmuje regularne zajęcia terapeutyczne, terapię lekami, zajęcia ergoterapeutyczne i ruchowe, porady socjalne oraz psychologiczne.

Z reguły w szpitalu oferowane są terapie indywidualne i grupowe.

|| Kto może otrzymać skierowanie do szpitala?

Skierowanie do szpitala psychiatrycznego na oddział stacjonarny otrzymują osoby chore, które wymagają leczenia. Decyzję o przyjęciu pacjenta do szpitala podejmuje lekarz kierujący oraz lekarz dyżurny w szpitalu.

|| Kto finansuje pobyt w szpitalu?

Ubezpieczenie zdrowotne pokrywa koszty pobytu w szpitalu. Pacjent uiszcza dopłatę. Osoby z niskimi dochodami mogą złożyć w oddziale ubezpieczyciela zdrowotnego wniosek o zwolnienie z dopłaty.

|| Które szpitale oferują opiekę na stacjonarnych oddziałach?

W związku komunalnym Region Hanower szpitale psychiatryczne przyjmują pacjentów zgodnie z ustaloną rejonizacją według miejsca zamieszkania (tzn. rejony). W sytuacji kryzysowej zagrażającej zdrowiu pacjenta nie obowiązuje rejonizacja według miejsca zamieszkania, a dany szpital nie może odmówić przyjęcia pacjenta.

Na poniższej stronie internetowej znajdują Państwo informacje dotyczące rejonizacji pacjentów według miejsca zamieszkania: www.hannover.de/spv

|| Szpitale psychiatryczne w regionie Hanoweru:

Klinikum Region Hannover (KRH) Szpital psychiatryczny i psychoterapii w Langenhagen
www.krh.eu/klinikum/PSL/psychiatrie
Tel.: **0511 730 003**

Klinikum Region Hannover (KRH) Szpital psychiatryczny i psychoterapii w Wunstorf
www.krh.eu/klinikum/PSW
Tel.: **05031 930** (centrala)

Centrum Zdrowia Psychicznego przy
Wyższej Szkole Medycznej w Hanowerze

(Medizinische Hochschule Hannover MHH)
www.mh-hannover.de/700.html
Tel.: **0511 5320** (centrala MHH)

Klinikum Wahrendorff – Szpital specjalistyczny/psychiatryczny
www.wahrendorff.de/unsere-einrichtungen/kliniken/
Tel.: **05132 900** (centrala telefoniczna)

|| Dodatkowe informacje:

W razie potrzeby można skorzystać z pomocy tłumacza.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

- proszę zwrócić się do lekarza prowadzącego o wystawienie skierowania do szpitala i zabrać ze sobą listę zażywanych leków oraz dokumentację medyczną,
- jeśli pacjent przebywa często w szpitalu na leczeniu, zaleca się mieć przy sobie kartę informacyjną dla osób z zaburzeniami psychicznymi (Krisenpass). Informacje na stronie: www.hannover.de/spv,
- należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy szpitali psychiatrycznych mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

9. Placówka Pomocy Socjopsychiatrycznej

Placówka pomocy socjopsychiatrycznej w związku komunalnym Region Hannover udziela wsparcia pacjentom i ich bliskim w przypadku, gdy nie jest możliwa terapia w gabinecie psychiatry lub opieka w przyszpitalnym ambulatorium.

|| Czym zajmuje się placówka pomocy socjopsychiatrycznej?

Placówka pomocy socjopsychiatrycznej udziela pomocy osobom, które cierpią na zaburzenia psychiczne, przechodzą kryzys psychiczny lub są uzależnione. Pracownicy placówki udzielają porad krewnym lub innym osobom z otoczenia chorego, jeśli osoby te wymagają wsparcia ze względu na obecny stan chorego lub jeśli wystąpi u niego choroba psychiczna.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać?

- informacje i porady,
- interwencję w sytuacji kryzysowej, podjęcie natychmiastowej decyzji o udzieleniu środków pomocy (np. o leczeniu w warunkach stacjonarnych),

- opiekę po wyjściu ze szpitala psychiatrycznego,
- pośrednictwo do innej placówki socjalnej lub medycznej,
- uczestnictwo w grupach dla osób dotkniętych zaburzeniem i ich bliskich,
- w razie potrzeby wizyty domowe,
- zwołanie posiedzenia przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia w celu przyznania odpowiednich świadczeń.

|| Kto może zgłosić się do placówki pomocy socjopsychiatrycznej?

Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne oraz osoby im bliskie mogą skontaktować się z placówką pomocy socjopsychiatrycznej, w celu otrzymania porady i wsparcia.

|| Kto finansuje usługi placówki pomocy socjalno-psychiatrycznej?

Świadczenia udzielane przez placówkę pomocy socjopsychiatrycznej są bezpłatne.

|| Do której placówki pomocy socjopsychiatrycznej mogę się zgłosić?

Osoby szukające pomocy powinny udać się do placówki właściwej według miejsca zamieszkania.

Wykaz placówek właściwych według miejsca zamieszkania, znajdą Państwo na stronie internetowej: www.sektorverzeichnis.de

Działalność placówki socjopsychiatrycznej dla dzieci i młodzieży oraz ich rodzin obejmuje cały region Hanoweru. Z porad można skorzystać dzwoniąc w godzinach przyjęć placówki (informacje poniżej) pod numer telefonu:

0511 616-26535.

|| Ważne numery telefonów:

Centrala punktu Pomocy Socjalno-Psychiatrycznej tel. **0511 616 432-84**

Punkty doradztwa udzielają porad telefonicznych:

pon. - czw.: 9.00 – 15.00

piąt.: 9.00 – 12.30

|| Dodatkowe informacje:

Niniejszy przewodnik zawiera informacje dotyczące placówek i specjalnych ofert pomocy przeznaczonych dla dzieci i młodzieży.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

- proszę nie zwlekać z szukaniem pomocy. Im szybciej skontaktują się Państwo z odpowiednią placówką, tym szybciej otrzymają Państwo niezbędną pomoc.
- jeśli obawiają się Państwo o stan psychiczny swoich bliskich, można skontaktować się z pracownikami placówki pomocy socjopsychiatrycznej.
- należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy placówki pomocy socjopsychiatrycznej mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

10. Punkt Interwencji Kryzysowej

W przypadku, gdy inne formy pomocy są niedostępne punkt interwencji kryzysowej w związku komunalnym Region Hanower udziela doraźnej pomocy socjopsychologicznej /psychiatrycznej osobom znajdującym się w stanie kryzysu życiowego.

W punkcie interwencji kryzysowej zatrudnieni są psychiatrzy, którzy posiadający dodatkowe kwalifikacje.

Fundacja Seelhost jest podmiotem wspierającym punkt interwencji.

|| Czym zajmuje się punkt interwencji kryzysowej?

Punkt interwencji kryzysowej udziela doraźnej pomocy socjopsychologicznej /psychiatrycznej osobom:

- w stanie kryzysu psychicznego,
- zagrożonym samobójstwem,
- z nagłym kryzysem w życiu.

|| Kontakt z punktem interwencji kryzysowej:

Tel.: **0511 300 334-70**

piąt.: 15:00 - 20:00

sob., niedz. i święta: 12:00 - 20:00

|| Jaką pomoc mogę otrzymać?

Punkt interwencji kryzysowej udziela porad telefonicznie lub w siedzibie punktu. W szczególnych przypadkach możliwe jest zamówienie wizyty domowej. Pracownicy punktu zobowiązani są do zachowania tajemnicy zawodowej.

|| Kto może skontaktować się z punktem interwencji kryzysowej?

Każda osoba znajdująca się w stanie kryzysu psychicznego, która wymaga doraźnej pomocy.

|| Kto finansuje pomoc udzielaną przez punkt interwencji kryzysowej?

Pomoc doraźna w formie interwencji kryzysowej jest udzielana bezpłatnie.

|| Gdzie znajduje się siedziba punktu interwencji kryzysowej?

Po wcześniejszym telefonicznym ustaleniu terminu mogą Państwo udać się osobiście do punktu interwencji kryzysowej, mieszczącego się przy ulicy:

Podbielskistraße 168

30177 Hanower

Dojazd tramwajami linii: 3, 7, 9. Przystanek:

Pelikanstraße.

|| Dodatkowe informacje:

Punkt interwencji kryzysowej

Tel.: **0511 300 334-70**

Ogólny dyżur lekarski Tel.: **116-117**

(pod numer można dzwonić bez wybierania numeru kierunkowego, telefon działa na terenie Niemiec i połączenia są bezpłatne).

|| Dodatkowe informacje:

W ramach interwencji kryzysowej punkt nie udziela doraźnej pomocy, lecz kieruje do innych instytucji udzielających pomocy, osoby, które:

są dotknięte problemami natury społecznej (problemy finansowe - długi, problemy małżeńskie itd.),

- są uzależnione od narkotyków,
- z powodu wypadku lub choroby cielesnej wymagają pomocy lekarskiej,
- przebywają w placówkach opieki stacjonarnej np. w szpitalach lub w domach pomocy.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

Carrying a crisis passport (Krisenpass) can be helpful for people who have experience with the mental health system.

- You should talk about your problems openly. Crisis intervention service personnel are subject to professional confidentiality.

11. Opieka domowa w trybie ambulatoryjnym

Oferta opieki domowej w trybie ambulatoryjnym skierowana jest do osób z zaburzeniami psychicznymi lub do osób niepełnosprawnych, które wymagają wsparcia w życiu codziennym.

|| Jak wygląda opieka domowa w trybie ambulatoryjnym?

Opieka domowa w trybie ambulatoryjnym polega na tym, że pacjent mieszka we własnym mieszkaniu, w pokoju, w domu wspólnotowym lub u rodziny.

Osoba udzielająca pomocy regularnie odwiedza Państwa w domu, wspiera towarzyszy Państwu w osiągnięciu samodzielności w życiu codziennym.

|| Jaką pomoc mogę otrzymać?

Opieka domowa obejmuje niezbędne dla Państwa formy wsparcia i pomocy, które zostały zatwierdzone na posiedzeniu przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia.

Opiekun domowy pomoże Państwu w przestrzeganiu porządku dnia oraz w pokonywaniu trudów dnia codziennego.

Celem świadczonej opieki jest uzyskanie samodzielności w życiu lub jej zachowanie. Świadczenie to jest przyznawane na pewien okres, a zalecenia przedstawicieli instytucji udzielającej wsparcia są regularnie weryfikowane.

|| Kto może otrzymać świadczenia z zakresu opieki domowej?

Oferta jest przeznaczona dla osób, których niepełnosprawność jest wywołana chorobą psychiczną, i które nie są w stanie przezwyciężyć codziennych trudności. Niemniej osoby te muszą być na tyle samodzielne, aby móc mieszkać we własnym mieszkaniu.

|| Kto finansuje opiekę domową w trybie ambulatoryjnym?

Jeśli dana osoba została zakwalifikowana do otrzymania świadczenia na posiedzeniu przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia, a jej możliwości finansowe są niewielkie, wówczas koszty pokrywa świadczeniodawca w ramach pomocy w reintegracji społecznej.

W niektórych przypadkach także krewni mogą dopłacać do świadczeń (obowiązek dostarczania środków utrzymania).

|| Gdzie znajdę świadczeniodawcę oferującego opiekę domową?

Lista placówek oferujących pomoc domową znajduje się w rubryce „Lista z ofertami/placówkami związku socjalno-psychiatrycznego w związku komunalnym Region Hanower” na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

|| Dodatkowe informacje:

Broszurka informacyjna na temat reintegracji społecznej znajduje się na stronie internetowej:
www.hannover.de/spv

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

- Jeśli aktualnie trwa Państwa terapia i zamierzają Państwo skorzystać z opieki domowej w trybie ambulatoryjnym, należy zwrócić się do lekarza o wydanie opinii tj. ekspertyzy lekarskiej.
- Proszę się zastanowić, czy chcą Państwo dopuścić obcą osobę do sfery prywatnej. Można zapoznać się z innymi ofertami pomocy, świadczonymi w trybie ambulatoryjnym.
- Należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy udzielający opieki w trybie ambulatoryjnym mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

12. Środowiskowe Domy Samopomocy (reintegracja społeczna)

Pobyty w środowiskowym domu samopomocy jest rozwiązaniem pośrednim między leczeniem w szpitalu w warunkach stacjonarnych, a samodzielną egzystencją we własnym mieszkaniu.

|| Czym jest środowiskowy dom samopomocy?

W środowiskowym domu samopomocy jest przestrzegany odpowiedni porządek dnia, a mieszkańcy placówki poddawani są treningowi ukierunkowanemu na odzyskanie zaradności życiowej.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać?

Mieszkańcy mają do dyspozycji pokoje jedno i dwuosobowe. W domu mieszkają Państwo wraz z innymi osobami, z którymi korzystają Państwo być może z jednej łazienki i z jednej kuchni.

Przez całą dobę pracownicy domu samopomocy służą Państwu pomocą i wsparciem we wszystkich obszarach życia codziennego. W placówce nabywa się

umiejętność planowania porządku dnia oraz oferowane są terapie indywidualne i grupowe.

Domy samopomocy zapewniają z reguły mieszkańcom wyżywienie. W niektórych placówkach mieszkańcy mogą lub muszą sami robić zakupy i przygotowywać posiłki.

|| Kto może zostać przyjęty do środowiskowego domu samopomocy?

Do środowiskowego domu samopomocy przyjmowane są osoby, których stan zdrowia nie wymaga pobytu w szpitalu psychiatrycznym, a opieka w warunkach ambulatoryjnych jest niewystarczająca.

|| Kto finansuje pobyt w środowiskowym domu samopomocy?

Jeśli dana osoba została zakwalifikowana do otrzymania świadczenia na posiedzeniu przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia, a jej możliwości finansowe są niewielkie, wówczas koszty pokrywa świadczeniodawca w ramach pomocy w reintegracji społecznej.

|| Gdzie znajdę środowiskowy dom samopomocy?

Służby socjalne działające w szpitalach, punkty pomocy socjopsychiatrycznej lub inne punkty doradztwa udzielą Państwu informacji.

Na poniższej stronie internetowej znajdą Państwo wykaz środowiskowych domów samopomocy w związku komunalnym Region Hanower: www.hannover.de/spv
Najlepiej wybrać dom samopomocy, w którym czują się Państwo komfortowo.

|| Dodatkowe informacje:

Pobyty w środowiskowym domu pomocy jest dobrowolny.

Za obopólną zgodą zawierają Państwo umowę ze środowiskowym domem samopomocy.

Umowę można rozwiązać z krótkim wyprzedzeniem czasowym, jeśli Państwa stan zdrowia uległ poprawie lub przy podjęciu decyzji o korzystaniu z innej formy pomocy.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- Zaleca się wybrać dom pomocy, który jest wyspecjalizowany w leczeniu Państwa dolegliwości.
- Można odwiedzić kilka domów samopomocy, a następnie wybrać ten, który odpowiada w pełni indywidualnym potrzebom pacjenta.
- Należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy domu samopomocy mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

13. Psychiatryczny Zakład Opiekuńczy

Psychiatryczny zakład opiekuńczy udziela niezbędnej opieki długoterminowej osobom z poważnymi zaburzeniami psychicznymi.

|| Czym zajmuje się psychiatryczny zakład opiekuńczy?

W psychiatrycznym zakładzie opiekuńczym przestrzegany jest porządek dnia oraz podejmowane są działania mające na celu zapobieganie chorobie lub pogorszeniu się stanu zdrowia pacjenta. W zależności od indywidualnego zapotrzebowania pacjenta, oferowane są, oprócz opieki socjopsychiatrycznej, zabiegi higieniczno-pielęgnacyjne.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać?

Pacjenci przebywają w zakładzie opiekuńczym w pokojach jedno lub dwuosobowych. Personel jest do dyspozycji przez całą dobę. Dzień pacjenta jest zaplanowany z możliwością uczestnictwa w terapii indywidualnej lub grupowej. Ponadto otrzymają Państwo wsparcie w codziennej pielęgnacji.

|| Kto może zostać przyjęty do psychiatrycznego zakładu opiekuńczego?

Pobyty w psychiatrycznym zakładzie opiekuńczym zaleca się w przypadku, gdy opieka w trybie ambulatoryjnym jest niewystarczająca ze względu na poważny stan zaburzenia psychicznego. Warunkiem przyjęcia do zakładu jest zakwalifikowanie pacjenta w ramach ubezpieczenia pielęgnacyjnego.

|| Kto finansuje pobyt w zakładzie?

Ubezpieczenie pielęgnacyjne pokrywa koszty pobytu w psychiatrycznym zakładzie opiekuńczym.

Jeżeli koszty pobytu i leczenia przekroczą kwotę pokrytą przez ubezpieczyciela, muszą Państwo dopłacić do świadczeń. W przypadku niskich dochodów lub braku majątku można złożyć wniosek w instytucji zabezpieczenia społecznego o pokrycie kosztów pobytu w zakładzie opiekuńczym

Instytucja zabezpieczenia społecznego sprawdza możliwość dofinansowania

pobyty w zakładzie ze strony krewnych (obowiązek dostarczania środków utrzymania).

|| Gdzie znajdę psychiatryczny zakład opiekuńczy?

Służby socjalne w szpitalach, punkty pomocy socjopsychiatrycznej oraz inne placówki doradztwa udzielą Państwu oraz Państwa krewnym niezbędnych informacji.

Wykaz zakładów opiekuńczych w regionie Hanoweru znajdą Państwo na stronie: www.hannover.de/spv

|| Dodatkowe informacje:

Pobyt w psychiatrycznym zakładzie opiekuńczym jest z reguły dobrowolny.

Za obopólną zgodą zawieracie Państwo umowę z psychiatrycznym zakładem opiekuńczym.

Umowę można rozwiązać z krótkim wyprzedzeniem czasowym, jeśli Państwa stan zdrowia uległ poprawie lub przy podjęciu decyzji o korzystaniu z innej formy pomocy.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- można odwiedzić kilka zakładów opieki. Następnie mogą Państwo wybrać ten który zakład opieki, który w pełni zaspokoi Państwa potrzeby.
- jeśli Państwa krewny cierpi na demencję starczą, zaleca się wspólnie z nim odwiedzić kilka placówek opiekuńczych, o różnych porach dnia, tak aby stwierdzić, w którym zakładzie krewny czuje się najbardziej komfortowo.
- należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy zakładu opiekuńczego mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

14. Pełnomocnictwo prewencyjne/ zarządzenie opiekuńcze

Pełnomocnictwo prewencyjne upoważnia osobę przyjmującą pełnomocnictwo do podejmowania w sytuacjach doraźnych ważnych decyzji oraz do działania w imieniu osoby udzielającej pełnomocnictwa.

|| Co to jest pełnomocnictwo prewencyjne?

Pełnomocnictwo prewencyjne jest to upoważnienie sporządzone na piśmie zawierające informację, którą osobę Państwo ustanowili do działania w Państwa imieniu, w przypadku, gdy nie będą Państwo w stanie samodzielnie podejmować decyzji. Nie ma rozporządzenia w sprawie wzorów pełnomocnictwa. Niemniej zalecają się, aby notariusz poświadczył pełnomocnictwo. Pełnomocnictwo posiada moc prawną, tylko wówczas, gdy w momencie jego sporządzania osoba wystawiająca pełnomocnictwo była zdolna do wykonywania czynności prawnych (paragraf 104 niemieckiego kodeksu cywilnego).

Wskazane jest udzielenie pełnomocnictwa osobie, którą darzą Państwo pełnym zaufaniem. Przepisy prawa nie przewidują nadzoru nad działalnością pełnomocnika!

|| Co to jest zarządzenie opiekuńcze?

W przypadku, gdy nastąpi konieczność ustanowienia opieki prawnej mogą Państwo z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym sporządzić zarządzenie opiekuńcze i zdecydować, która osoba może zostać powołana na opiekuna. W takim przypadku, sąd opiekuńczy oraz organ opieki społecznej mają prawo i obowiązek do nadzoru działalności opiekunów prawnych.

|| Kto powinien sporządzić pełnomocnictwo i zarządzenie?

W sytuacji, gdy w późniejszym okresie nie będą Państwo w stanie, z przyczyn zdrowotnych, działać na własną odpow-

iedzialność i podejmować decyzji (np. w sprawach leczenia, finansowych itd.), zaleca się w porę sporządzić pełnomocnictwo prewencyjne lub/ oraz zarządzenie opiekuńcze. Pełnomocnictwo prewencyjne może zastąpić opiekę prawną.

|| Gdzie mogę otrzymać pełnomocnictwo i zarządzenie opiekuńcze?

Na stronie internetowej Federalnego Ministerstwa Sprawiedliwości:

www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Formulare/Betreuungsrecht/Vorsorgevollmacht

|| Ważne informacje:

Związki opieki społecznej udzielają niezbędnych informacji dotyczących sporządzenia pełnomocnictw i zarządzeń.

www.btv-region.de

Ministerstwo Sprawiedliwości w Dolnej Saksonii opublikowało w przystępnej formie przewodnik na temat „Pełnomocnictwo prewencyjne na wypadek nieszczęśliwego zdarzenia, choroby lub wieku podeszłego”. Przewodnik można zamówić lub pobrać jako PDF na stronie internetowej:

www.mj.niedersachsen.de/service/publikationen

Państwo mogą dać zarejestrować pełnomocnictwo i zarządzenie opiekuńcze w centralnym rejestrze „Bundesnotarkammer”:

www.vorsorgeregister.de

15. Opieka prawna

Opieka prawna jest ustanawiana dla osób pełnoletnich, które wskutek choroby psychicznej, albo innego rodzaju upośledzeń psychicznych lub umysłowych nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem i regulować swoich spraw.

|| Co to jest opieka prawna?

Opieka prawna jest ustanawiana w celu zapewnienia ochrony interesów oraz działania zgodnie z wolą osoby, która nie potrafi sama się o siebie zatroszczyć. Sąd Opiekuńczy ustanawia opiekunkę lub opiekuna prawnego, którym może zostać członek rodziny lub inna osoba powołana w tym celu jako tzn. opiekun niezawodowy lub zawodowy.

|| Jaką pomoc mogą otrzymać?

Sąd Opiekuńczy szczegółowo określa zakres oraz czas trwania opieki oraz zarządza zajmowanie się pewnym kręgiem zadań. Zakres obowiązków opiekuna lub opiekunki może obejmować:

- załatwianie wszelkich formalności prawnych i urzędowych,
- zarządzanie majątkiem,
- regulowanie spraw mieszkaniowych,
- podejmowanie decyzji w sprawach zdrowotnych.

|| Dla kogo jest ustanawiana opieka prawna?

Opiekun prawny jest ustanawiany przez Sąd Opiekuńczy dla osób, które wskutek zaburzeń psychicznych lub niepełnosprawności fizycznej, psychicznej lub umysłowej nie są w stanie samodzielnie lub tylko w znikomym zakresie regulować swoje sprawy. Nie jest możliwe ustanowienie opiekuna wbrew woli pełnoletniej osoby.

|| Kto ponosi koszty opieki prawnej?

Koszty opieki ponosi sam podopieczny, jeśli posiada wystarczające środki finansowe. Jeśli podopieczny nie posiada własnego majątku/ własnych dochodów lub są one znikome, wówczas koszty pokrywane są z kasy państwa. Obowiązują te same wskaźniki, jak w przypadku świadczeń socjalnych.

|| W jaki sposób mogę pomóc w ustanowieniu opiekuna prawnego?

mogą Państwo złożyć w sądzie wnioski o ustanowienie dla siebie opiekuna prawnego lub inne osoby mogą zaproponować w sądzie ustanowienie dla Państwa opiekuna prawnego.

|| Dodatkowe informacje:

Związek komunalny Region Hanower:

- Biuro porad obywatelskich Tel.: **0511 616 23540**
- E-mail: Betreuungsstelle@region-hannover.de

Stowarzyszenia opiekuńcze:
www.btv-region.de

Wielojęzyczne informacje na temat opieki prawnej są dostępne na stronie internetowej: www.itb-ev.de/broschueren

|| Jak mogę pomóc?

Z chwilą spisania pełnomocnictwa lub zarządzenia opiekuńczego mogą Państwo wyznaczyć osobę, która powinna przejąć opiekę prawną, w przypadku, gdy nie będą Państwo w stanie samodzielnie regulować swoich spraw.

16. Dzielne domy opieki

Regularne wizyty w dziennym domu opieki umożliwiają osobom z niepełnosprawnością intelektualną lepiej zorganizować swój dzień oraz aktywnie spędzić wolny czas.

|| Czym zajmuje się dzienny dom opieki?

Zaburzenia psychiczne mogą rozbić rytm dnia oraz doprowadzić do ograniczenia kontaktów społecznych. W chronionym i zaufanym środowisku panującym w domach opieki pacjenci nabywają umiejętność planowania dnia, nawiązywania kontaktów społecznych oraz odnajdują motywację na przyszłość.

|| Jakie świadczenia mogą otrzymać

Dzielne domy opieki zapewniają wsparcie i opiekę w ciągu dnia osobom, które mieszkają we własnym domu. Rekomendacja przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia określa zakres opieki.

Pracownicy dziennych domów opieki pomagają w rozwijaniu umiejętności budowania harmonogramu dnia oraz tygodnia.

Wachlarz ofert jest szeroki i obejmuje wsparcie w prowadzeniu samodzielnego życia, zajęcia ruchowe, plastyczne, kulturalne oraz zajęcia warsztatowe.

W razie potrzeby pracownicy pomagają w załatwieniu spraw urzędowych lub wizyt u lekarzy.

|| Kto może zgłosić się do dziennego domu opieki?

Warunkiem przyjęcia do dziennego domu opieki jest stwierdzenie niepełnosprawności w wyniku zaburzenia psychicznego oraz możliwość brania udziału w zajęciach oferowanych w placówce, przynajmniej 20 godzin tygodniowo. Ponadto wymagane są orzeczenie lekarskie oraz rekomendacja przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia.

|| Kto finansuje koszty pobytu w dziennym domu pomocy?

Jeśli dana osoba została zakwalifikowana do otrzymania świadczenia na posiedzeniu przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia, a jej możliwości finansowe są niewielkie, wówczas koszty pokrywa świadczeniodawca w ramach pomocy w reintegracji społecznej.

|| Gdzie znajdę dzienne domy pomocy?

Na poniższej stronie internetowej znajdą Państwo wykaz dziennych domów

pomocy w związku komunalnym Region Hannover: www.hannover.de/spv

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najłatwiejszą pomoc?

- proszę uzgodnić termin wizyty. Niektóre placówki oferują niewiążący pobyt dzienny lub dwudniowy, tak aby dana osoba mogła zapoznać się z placówką,
- należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy domów pomocy mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

17. Punkty kontaktowe

Punkty są pierwszym adresem kontaktowym dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

|| Czym zajmuje się punkt kontaktowy?

Punkt kontaktowy jest miejscem spotkań w otwartej atmosferze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W punktach istnieje możliwość wymiany doświadczeń z osobami borykającymi się z podobnymi problemami.

|| Jakie wsparcie mogę otrzymać?

Punkty kontaktowe proponują szeroki wachlarz ofert. W punkcie można nawiązać kontakt z innymi osobami, wspólnie porozmawiać lub spędzić aktywnie wolny czas.

|| Kto może przyjść do punktu kontaktowego?

Do punktu kontaktowego mogą zgłosić się osoby z zaburzeniami psychicznymi, które zamierzają nawiązać kontakt

z innymi osobami, chcą się wymienić doświadczeniami oraz szukają nowych form aktywności

|| Kto pokrywa koszty spotkań w punkcie kontaktowym?

Udział w spotkaniach w punktach kontaktowych jest bezpłatny.

|| Gdzie znajdę punkt kontaktowy?

Wykaz punktów kontaktowych znajduje Państwo w rubryce „Lista z ofertami / placówkami związku socjalno-psychiatrycznego w związku komunalnym Region Hanower” na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

|| Dodatkowe informacje:

Punkty kontaktowe działające w związku komunalnym Region Hanower znacznie różnią się między sobą pod względem udzielanych ofert. Po zasięgnięciu informacji, będą Państwo mogli wybrać tą placówkę, która odpowiada Państwa wymaganiom.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najlepszą pomoc?

- Proszę skontaktować się telefonicznie z punktem kontaktowym i umówić się na spotkanie informacyjne,
- Należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Osoby zatrudnione w punktach kontaktowych mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

18. Rehabilitacja zawodowa

Świadczenia w ramach przygotowania do pracy zawodowej (rehabilitacja zawodowa) są ukierunkowane na powrót do aktywności zawodowej, osobom po przebytej chorobie psychicznej. Rehabilitację zawodową poprzedza zazwyczaj rehabilitacja medyczna tzn. ograniczenia zdrowotne nie powinny stanowić przeszkody w przygotowaniu i kształceniu zawodowym.

|| Jakie są cele rehabilitacji zawodowej?

- ocena zdolności do pracy (tzn. po-radnictwo zawodowe),
- przygotowanie do pracy poprzez szkolenie zawodowe lub przekwalifikowanie,
- kształcenie specjalistyczne,
- trening umiejętności zawodowych w miejscu pracy,
- kształcenie zawodowe realizowane w warsztatach terapii lub zakładach aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych,
- wsparcie i pośrednictwo w poszukiwaniu pracy.

|| Które placówki realizują zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej?

Wykaz placówek realizujących rehabilitację zawodową w związku komunalnym Region Hanower znajdują Państwo w rubryce „Lista z ofertami/placówkami związku socjalno-psychiatrycznego w regionie Hanoweru” oraz w broszurze informacyjnej „REHA-SCOUT” na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

Proszę mieć na uwadze, aby przed podjęciem rehabilitacji, skonsultować się z lekarzem prowadzącym lub ze służbami socjalnymi działającymi w szpitalach oraz w ambulatoriach.

|| Kto pokrywa koszty rehabilitacji zawodowej?

Świadczenia w ramach przygotowania do pracy zawodowe są finansowane przez ubezpieczenie emerytalno-rentowe, Federalną Agencję Pracy, urząd pośrednictwa pracy (Jobcenter), ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków oraz przez inne podmioty.

|| Dodatkowe informacje:

Proszę mieć na uwadze, aby przed podjęciem rehabilitacji, skonsultować się z lekarzem prowadzącym lub ze służbami socjalnymi działającymi w szpitalach oraz w ambulatoriach.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

Proszę skompletować dokumenty poświęcające Państwa przebieg kształcenia oraz dotychczasowych stosunków pracy.

19. Warsztaty terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych

Osoby, które z powodu niepełnosprawności są wyłączone z pracy zawodowej (wskutek choroby psychicznej, ograniczenia fizycznego lub zaburzeń zmysłów) mogą uczestniczyć w zajęciach w warsztacie dla osób niepełnosprawnych.

|| Jakie są cele warsztatu dla osób niepełnosprawnych?

Warunki pracy w warsztatach są w najbardziej możliwy sposób dostosowane do umiejętności i potencjału osób niepełnosprawnych.

Warsztaty oferują uczestnikom nie tylko nabycie kwalifikacji zawodowych, ale również nabycie doświadczeń w różnych obszarach zawodowych np. w budownictwie, w pralni, w piekarni, na stacji naprawy rowerów, w stołówkach, w kawiarniach itd.

|| Jaką pomoc mogę otrzymać?

- w warsztatach osoby niepełnosprawne nabywają umiejętności zawodowe,

- otrzymują wsparcie od innych osób,
- stanowiska pracy są przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- osoby niepełnosprawne otrzymują wynagrodzenie za pracę,
- uczestnicy warsztatu otrzymują wsparcie w znalezieniu pracy lub powrotu na rynek pracy.

|| Kto może podjąć pracę w warsztacie?

Każda osoba niepełnosprawna, która z powodu upośledzenia nie może podjąć zatrudnienia.

|| Kto pokrywa koszty zajęć w warsztatach?

- koszty związane z rehabilitacją społeczną oraz z przygotowaniem do pracy poprzez szkolenie zawodowe są pokrywane ze środków Federalnej Agencji Pracy albo instytucji ubezpieczenia emerytalno-rentowego.
- Koszty kolejnego etapu tj. kształcenia zawodowego pokrywane są z reguły przez podmiot udzielający świadczeń w ramach reintegracji społecznej.

|| Gdzie znajdę warsztat terapii zajęciowej?

Wykaz warsztatów w związku komunalnym Region Hanower znajdują Państwo rubryce „Lista z ofertami/placówkami związku socjalno-psychiatrycznego w związku komunalnym Region Hanower” oraz w broszurze „REHA-SCOUT” na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

Proszę mieć na uwadze, aby przed podjęciem zajęć w warsztacie, skonsultować się z lekarzem prowadzącym lub

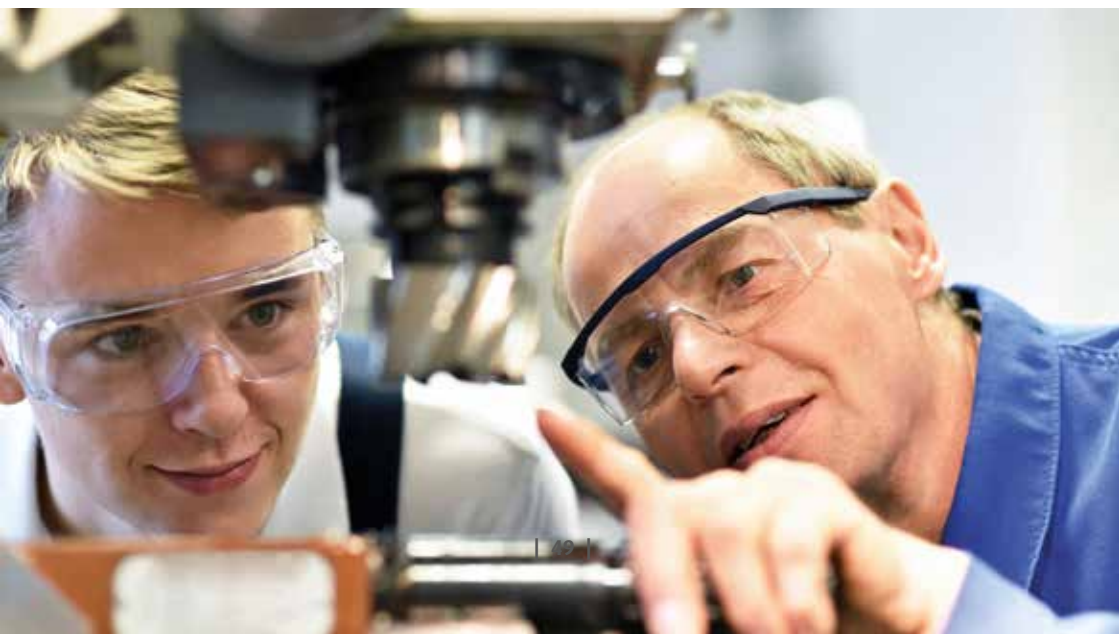
ze służbami socjalnymi działającymi w szpitalach oraz w ambulatoriach.

|| Dodatkowe informacje:

Służby socjalne działające w warsztatach udzielą Państwu informacji.

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

Proszę ustalić z pracownikiem warsztatu dla osób niepełnosprawnych termin wizyty. Zaleca się wziąć ze sobą świadectwa i dokumenty poświadczające przebieg kształcenia oraz nauki zawodu.

20. Urząd rzecznika praw obywatelskich: punkt przyjmowania i rozpatrywania skarg oraz pośrednictwa

Osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz ich krewni mogą skontaktować się z urzędem rzecznika praw obywatelskich, jeśli chcą wnieść zażalenie z powodu pobytu lub opieki w szpitalu, nierównego traktowania w domach opieki, urzędach, gabinetach itd. lub z powodu nieporozumień z opiekunami ustanowionymi przez sąd/urząd lub innymi opiekunami.

|| Czym zajmuje się urząd rzecznika praw obywatelskich?

Przy składaniu zażalenia pracownik urzędu przeprowadza z Państwem rozmowę wstępną, tak aby mógł się zapoznać z Państwa sytuacją. Następnie zostanie uzgodniony termin spotkania z pracownikiem placówki, której dotyczy zażalenie. Podczas rozmowy wszyscy uczestnicy starają się rozwiązać problem. Najlepszym rozwiązaniem będzie, jeśli zostanie wznowiona dobra współpraca między stronami.

|| Jaką pomoc mogę otrzymać?

Urząd rzecznika praw obywatelskich udzieli Państwu wsparcia w sprawie związanej ze składaniem zażalenia, które dotyczy sposobu traktowania lub opieki świadczonej w ramach leczenia psychiatrycznego. Urząd rzecznika nie udziela wsparcia, jeśli zaangażują Państwo adwokata.

|| Kto finansuje urząd rzecznika praw obywatelskich?

Związek komunalny Region Hanower finansuje urząd rzecznika praw obywatelskich, który jest jednostką niezależną, godną zaufania i oferuje bezpłatne usługi.

|| Gdzie znaleźć urząd rzecznika praw obywatelskich?

Z urzędem rzecznika można się skontaktować za pośrednictwem:

- Stowarzyszenia Osób Doświadczonych Psychiczenie t.z.
Tel: **0511 131-8852**
- Warsztatowej Grupy dla Krewnych Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Dolnej Saksonii i Bremie
Tel: **0511 622-676**

- Oddziału służby społeczno-psychiatrycznej związku komunalnego Region Hannover
Tel: **0511 616 447-63**
Peiner Str. 4, 30519 Hannover
E-mail: Ombudsstelle.Psychiatrie@region-hannover.de

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

- aby pracownicy urzędu rzecznika praw obywatelskich mogli podjąć odpow-

iednie działania, należy krótko opisać przyczynę składania skargi oraz udzielić pełnomocnictwa pracownikom urzędu,

- należy otwarcie rozmawiać o swoich problemach. Pracownicy urzędu rzecznika praw obywatelskich mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej.

**WIR KÜMMERN UNS
UM SIE!**

21. Grupy samopomocowe

W grupach samopomocowych spotykają się osoby, które cierpią na podobne zaburzenia lub mają podobne problemy. Ponadto istnieją grupy samopomocowe, które udzielają wsparcia krewnym osób dotkniętych chorobą.

|| Jakie oferty są dostępne w związku komunalnym Region Hanower

Punkt kontaktowo- informacyjno- konsultacyjny dla samopomocy udziela porad osobom, które:

- szukają grupy samopomocowej,
- chcą stworzyć własną grupę samopomocową,
- są zainteresowane działalnością grup samopomocowych,
- są aktywne w jednej z grup samopomocowych.

|| Kto finansuje świadczenia?

Świadczenia są z reguły bezpłatne.

|| Gdzie mogę znaleźć odpowiednią grupę samopomocową?

W związku komunalnym Region Hanower działa wiele grup samopomocowych dla osób z różnymi zaburzeniami psychicznymi oraz dla osób uzależnio-

nych. Wydrukowane spisy adresów grup samopomocowych dla osób z zaburzeniami psychicznymi znajdują się w wielu instytucjach publicznych lub na stronie internetowej punktu kontaktowo- informacyjno- konsultacyjny dla samopomocy:

www.kibis-hannover.de/

Jeśli nie znajdą Państwo odpowiedniej grupy samopomocowej lub nie zamierzają Państwo korzystać z internetu, prosimy o kontakt telefoniczny z punktem kontaktowo- informacyjno-konsultacyjnym.

Obecnie działają wielojęzyczne grupy samopomocy (turecka, rosyjska, farsi oraz angielska).

|| Ważne numery telefonów:

Punkt kontaktowo- informacyjno- konsultacyjny w sprawach samopomocy:

Tel.: **0511 666-567**

Konsultacja telefoniczna:

pon., wt., czw.:

09:00 - 12:00 oraz 13:00 - 16:00,

śr.:

16:00 - 19:00

Związek samopomocy (Związek osób doświadczonych psychiatrycznie) t.z. wspiera osoby zainteresowane oraz prowadzi herbaciarnie.

Tel.: **0511 131 88-52**

Godziny przyjęć:

pon. - piąt.: 11:00 -13:00

Stowarzyszenie Krewnych (Warsztatowa Grupa dla Krewnych Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Dolnej Saksonii i Bremie) t.z. udziela porad krewnym oraz oferuje spotkania grup samopomocowych.

Tel.: **0511 622-676**

Konsultacja telefoniczna:

pon. - piąt.: 10:00 - 13:00

|| Co mogę zrobić, aby uzyskać najwłaściwszą pomoc?

Proszę działać samodzielnie: samopomoc oznacza wziąć sprawy w swoje ręce, wykazać aktywność i starać się rozwiązywać swoje problemy.

W grupach samopomocy biorą udział osoby borykające się z tym samym problemem i które szukają wspólnymi siłami rozwiązań, bez nadzoru specjalisty.

W niemieckim systemie opieki zdrowotnej ważną rolę stanowią specjaliści z zakresu leczenia różnych chorób oraz leczenia na różnych etapach życia jak również w konkretnych sytuacjach życiowych.

W Niemczech praktykują np. psychoterapeuci wyspecjalizowani w pracy z dziećmi i młodzieżą. Oprócz tego istnieją placówki przeznaczone dla osób w podeszłym wieku, które cierpią na zaburzenia psychiczne. Wszelkiego rodzaju uzależnienia są uznane jako choroby i leczone w specjalnych placówkach.

Z wszystkich oferowanych świadczeń systemu opieki zdrowotnej mogą również korzystać migranci. Niektóre oferty są ukierunkowane na potrzeby pacjentów obcojęzycznych.

W szpitalach kobiety i mężczyźni przebywają zazwyczaj na jednym oddziale i są leczeni przez personel medyczny, składający się z kobiet i mężczyzn. W indywidualnych przypadkach można skorzystać ze świadczeń skierowanych do osób konkretnej płci.

W następnym rozdziale przedstawiono oferty systemu opieki zdrowotnej w związku komunalnym Region Hanower, które są przeznaczone dla osób w podeszłym wieku, dzieci i młodzieży, osób uzależnionych oraz migrantów.

22. Oferty dla osób w podeszłym wieku

Przedmiotem zainteresowania psychogerontologii są osoby starsze i w podeszłym wieku cierpiące na zaburzenia psychiczne.

Zmiany jakie zachodzą w ludzkim organizmie w wieku starczym mogą utrudniać diagnozowanie zaburzeń psychicznych. Dlatego też jest niezwykle ważne, aby rozpoznać, czy osłabienie sprawności fizycznej i psychicznej jest uwarunkowane postępującym procesem starzenia się, czy też są to objawy zaburzeń psychicznych, które można i należy leczyć. Efekt działania leków może się zmieniać wraz z wiekiem. Przy zażywaniu przez osoby starsze wielu leków jednocześnie mogą wystąpić skutki uboczne i inne niepożądane działania. Do skutków ubocznych zalicza się objawy zaburzeń psychicznych takich jak np. dezorientacja w czasie i w przestrzeni lub zapominalskość. Wszelkiego rodzaju uzależnienia mogą odgrywać znaczącą rolę u osób w podeszłym wieku.

Wachlarz ofert dostosowany do potrzeb i możliwości osób starszych jest szeroki.

W zależności od potrzeb indywidualnych można wybrać odpowiednią ofertę.

Pacjenci, którzy są w stanie przezwyciężyć trudy życia codziennego mogą skorzystać z pomocy w trybie ambulatoryjnym. Oprócz tego istnieje możliwość podjęcia leczenia psychiatrycznego lub psychoterapeutycznego w szpitalu w warunkach stacjonarnych. Ta forma leczenia skierowana jest do osób starszych, które znajdują się w poważnej sytuacji kryzysowej i nie są w stanie jej przezwyciężyć w życiu codziennym, ani we własnym środowisku. Zachowanie dystansu od spraw domowych może wpłynąć pozytywnie na niektóre osoby.

Pobyć w szpitalu może okazać się korzystnym rozwiązaniem dla pacjentów, którzy oprócz zaburzeń psychicznych cierpią na dolegliwości cielesne.

Niektóre szpitale oferują opiekę na oddziale dziennym. Pacjenci przebywają na oddziale leczniczym tylko w dzień, a wieczory i weekendy mogą spędzać w domu.

Informacje i oferty pomocy dla osób w podeszłym wieku w związku komunalnym Region Hanower:

- Listę świadczeniodawców oferujących usługi w zakresie psychogerontologii, znajdą Państwo w rubryce „Lista z ofertami/placówkami związku społeczno-psychiatrycznego w związku komunalnym Region Hanower”: www.hannover.de/spv
- Punkty wsparcia dla seniorów w związku komunalnym Region Hanower:

Burgdorf: Tel.: **0511 700 201-16**

Wunstorf: Tel.: **0511 700 201-14**

Empelde: Tel.: **0511 700 201-18**

- Punkty wsparcia dla seniorów w poszczególnych dzielnicach. Informacje m.in. na temat telefonu dla seniora:

Tel.: **0511 168 423-45**

Gminna informacja telefoniczna dla seniorów oferuje wsparcie i porady pod numerem telefonu: Tel.: **0511 168 423-45**

ub na stronie internetowej: www.seniorenberatung-hannover.de

23. Oferty dla dzieci i młodzieży

Pomoc psychologiczna udzielana dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi jest uzależniona od ich wieku rozwojowego.

Istotną rolę w procesie terapeutycznym odgrywa aktywny udział otoczenia chorego jak np. rodziny, przedszkola oraz szkoły.

Należy wziąć pod uwagę środowiskowe czynniki ryzyka, które występują w okresie dziecięcym i młodości. Zaliczyć do nich można np. rozstanie się lub rozwód rodziców, śmierć bliskiego członka rodziny, poważna choroba fizyczna lub psychiczna w rodzinie, wykorzystywanie seksualne, przeprowadzka i nowe środowisko lub ryzyko wystąpienia uzależnienia.

W zależności od potrzeb indywidualnych można skorzystać z ofert pomocy w trybie ambulatoryjnym, w szpitalach na oddziałach dziennych lub stacjonarnych. W szpitalach na oddziałach psychiatrycznych i psychoterapii przeznaczonych dla dzieci lub młodzieży leczeni są pacjenci

z wszelkiego rodzaju zaburzeniami psychicznymi, którzy znajdują się w stanie kryzysu i dla których opieka w trybie ambulatoryjnym oraz terapia na oddziale dziennym są niewystarczające.

Dzienne szpitale psychiatryczne dla dzieci i młodzieży oferują w ciągu tygodnia dzieciom i młodzieży intensywną opiekę w formie półstacjonarnej. Oferta ta jest przeznaczona dla dzieci, których stan zdrowia jeszcze nie wymaga lub już nie wymaga leczenia stacjonarnego w szpitalu. Wieczory, noce oraz w weekendy dzieci i młodzież spędzają w domu.

Terapia składa się z wielu różnych komponentów i integruje elementy psychoterapii, metody pedagogiki (lecniczej) oraz leczenie farmakologiczne. Ponadto pacjenci mogą skorzystać z zabiegów ergoterapii, terapii ruchowej, logopedii, muzykoterapii, terapii plastycznej lub innych zajęć.

Informacje i oferty wsparcia dla dzieci i młodzieży w związku komunalnym Region Hanower:

pediatra jest lekarzem pierwszego kontaktu we wszystkich kwestiach zdrowotnych.

w związku komunalnym Region Hanower działają punkty wsparcia i doradztwa dla młodzieży, rodzin oraz w kwestiach wychowawczych

- związek komunalny Region Hanower powołał na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowej punkt pomocy społeczno-psychiatrycznej dla dzieci, młodzieży i ich rodzin:
- Tel.: **0511 616 265-35**

- pozostałe punkty doradztwa, oferty pomocy w trybie ambulatoryjnej, szpitale, oddziały dzienne, placówki opieki dziennej, specjalne domy opieki dla dzieci i młodzieży znajdują Państwo w rubryce „Lista z ofertami/placówkami związku społeczno-psychiatrycznego w związku komunalnym Region Hanower” na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

Psychoterapeutów wykwalifikowanych do pracy z dziećmi i młodzieżą znajdują Państwo na stronie internetowej: www.psychinfo.de (rozszerzona wyszukiwarka).

24. Oferty dla migrantów

Migracja może być szansą, ale również zagrożeniem dla danej osoby oraz dla społeczeństwa.

Adaptacja do nowej kultury, języka, wartości i norm może wiązać się z obciążeniem i niejednokrotnie wywołuje silny stres. Z kolei stres może być jedną z głównych przyczyn prowadzącym do powstawania zaburzeń.

Uwarunkowania kulturowe odgrywają bardzo ważną rolę w zrozumieniu oraz w odnoszeniu się do chorób psychicznych. Także objawy chorobowe są inaczej interpretowane w różnych kulturach.

Bez wystarczającej znajomości języka kraju docelowego jest praktycznie niemożliwe skorzystanie z terapii.

W takich przypadkach może okazać się konieczna pomoc tłumacza. W sferze tak wrażliwej jak psychiatria, obecność tłumacza jest niekiedy nieodzowna, gdyż dla członków rodziny lub przyjaciół chorego sytuacja ta stanowi duże obciążenie. Przed przystąpieniem do terapii na-

leży uzgodnić koszty związane z usługą tłumacza. Z reguły koszty ponosi podmiot świadczący usługę.

Ponadto działają placówki psychiatryczne wyspecjalizowane w leczeniu migrantów. Personel zatrudniony w tych placówkach jest często wielojęzyczny.

Ustawa o świadczeniach przysługujących osobom ubiegającym się o azyl reguluje zakres udzielenia pomocy uchodźcom oraz osobom ubiegającym się o azyl. Dla tej grupy osób działają w związku komunalnym Region Hanower wyspecjalizowane punkty doradztwa.

Informacje i wsparcie dla migrantów w związku komunalnym Region Hanower udzielają:

- w siedzibie Ethno-Medizinisches Zentrum można zamówić tłumaczy, którzy posiadają odpowiednie przeszkolenie w komunikacji z osobami z zaburzeniami psychicznymi oraz z personelem placówek psychiatrycznych. Za usługi tłumacza pobierane są opłaty.
- www.ethnomed.com

- wielojęzycznych lekarzy znajdują Państwo na stronie internetowej: www.arztauskunftniedersachsen.de (rozszerzona wyszukiwarka)
- wielojęzycznych psychoterapeutów znajdują Państwo na stronie internetowej: www.psych-info.de (rozszerzona wyszukiwarka)
- Broszury informacyjne na temat niemieckiego systemu zdrowia, poszczególnych chorób lub na inne tematy związane ze zdrowiem są dostępne w różnych językach na stronie internetowej: www.mimi-bestellportal.de
- informacje na temat opieki prawnej oraz działań zapobiegawczych są dostępne w różnych językach na stronie internetowej: www.itb-ev.de/broschueren
- wymiana doświadczeń między osobami, które mają podobne problemy może okazać się bardzo pomocna, np. podczas spotkań grupy samopomocowej. Adresy grup samopomocowych są dostępne na stronie internetowej: www.kibis-hannover.de
- wykaz placówek, które są wyspecjalizowane w leczeniu migrantów oraz uchodźców jest dostępny na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

25. Oferty dla osób uzależnionych

Nałóg lub inne uzależnienie, w wyniku którego dana osoba utraciła kontrolę, są uznane za choroby. Niektóre osoby są uzależnione od używek takich jak alkohol, leki lub narkotyki. Oprócz tego występują inne formy uzależnień np. od hazardu lub od dokonywania zakupów tzn. zakupoholizm. Dla wielu osób przyznanie się do uzależnienia jest trudne. Niekiedy obecność problemu uświadamiają uzależnionemu inne osoby.

Osoby uzależnione próbują często bagatelizować swój problem. Niejednokrotnie wycofują się z życia społecznego oraz zaniedbują kontakty z przyjaciółmi lub ograniczają swoje możliwości spędzania wolnego czasu.

Dlatego też poradnictwo dla osób uzależnionych jest ukierunkowane nie tylko na udzielanie pomocy osobom uzależnionym, ale również ich krewnym, przyjaciołom oraz znajomym.

W zależności od stopnia uzależnienia można skorzystać z odpowiednich ofert pomocy. Pomoc w zakresie terapii uzależnień

obejmuje leczenie stacjonarne, półstacjonarne oraz opiekę w trybie ambulatoryjnym.

Oferty obejmują wsparcie dla osób dotkniętych różnymi uzależnieniami. Niektóre oferty pomocy skierowane są tylko dla kobiet lub mężczyzn.

Można skorzystać z terapii indywidualnej, grupowej lub rodzinnej.

Zarówno osoba uzależniona jak i krewni osoby uzależnionej powinni skorzystać z porad.

Informacje i oferty wsparcia dla osób uzależnionych w związku komunalnym Region Hanower:

- oferty pomocy dla osób z uzależnieniami jak również dla osób uzależnionych od narkotyków znajdą Państwo w broszurze informacyjnej „Go for it” na stronie internetowej: www.hannover.de
- wsparcie można otrzymać w placówkach wyspecjalizowanych w leczeniu i profilaktyce uzależnień: w punktach doradztwa, w szpitalach psychiatrycznych

cznych, na oddziałach dziennych, w domach opieki oraz w placówkach pomocy w trybie ambulatoryjnym. Zaktualizowana lista z adresami placówek i ofert dla osób uzależnionych jest dostępna w internecie na stronie: www.hannover.de/spv

- grupy samopomocowe dla anonimowych alkoholików są ogólnie znane. Oprócz tego działają grupy samopomocowe ukierunkowane na pokonywanie innych uzależnień i są skierowane do różnych grup społecznych. Spotkania w grupach samopomocowych mogą okazać się pomocne dla krewnych osób uzależnionych. Dane kontaktowe znajdują Państwo na stronie internetowej: www.kibis-hannover.de

Glosariusz ważnych terminów

Prawo do wykonywania zawodu zatwierdzone przez instytucje państwową

Ustawa dla osób ubiegających się o status uchodźcy: Migranci ubiegające się o status uchodźcy nie mogą przez okres 15 miesięcy po przybyciu do Niemiec starać się o członkostwo w ustawowym ubezpieczeniu zdrowotnym. Niemniej przysługuje im prawo do otrzymania świadczeń w ramach ustawy o świadczeniach dla uchodźców. Dostęp do opieki zdrowotnej obejmuje podstawową pomoc medyczną. Tekst ustawy znajduje się na stronie internetowej: www.gesetze-im-internet.de/asyblbg

Porozumienie dotyczące leczenia: pacjent, który często przebywa w szpitalu psychiatrycznym może zawrzeć ze szpitalem tzw. porozumienie dotyczące leczenia. Jeśli stan zdrowia jest wystarczająco dobry mogą Państwo w szpitalu omówić z personelem medycznym wszelkie kwestie dotyczące leczenia. Porozumienie z kliniką powinno zostać zawarte na piśmie. W przypadku ponownego kryzysu psychicznego pracownicy szpitala będą starali się uwzględnić Państwa życzenia.

Niepełnosprawność/upośledzenie:

Osoby niepełnosprawne określa się w niemieckim Kodeksie Prawa Socjalnego (Sozialgesetzbuch SGB) jako osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy prowadzi do niepełnosprawności, która odbiega od norm stanu sprawności organizmu danej grupy wiekowej przez okres powyżej 6 miesięcy i w związku z tym ogranicza bądź uniemożliwia danej osobie wypełnienie ról społecznych. W przypadku pojawienia się ograniczeń, dane osoby są zagrożeniem niepełnosprawnością

Artykuł 1 ustęp 2 konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) o prawach osób niepełnosprawnych definiuje pojęcie „osoby niepełnosprawnej”. Do „osób niepełnosprawnych” zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny, skuteczny i równouprawniony udział w życiu społecznym.

Diagnoza: medyczne rozpoznanie choroby przez

lekarzy lub psychoterapeutów. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) opracowała Statystyczną Klasyfikację Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-10 International Statistical Classification of Diseases). Indeks zawiera nazwy uznanych chorób.

Reintegracja społeczna (w parciu o Księgę XII niemieckiego Kodeksu Prawa Socjalnego): „Reintegracja społeczna osób niepełnosprawnych (z zaburzeniami psychicznymi)” obejmuje świadczenia instytucji zabezpieczenia społecznego, a w szczególności:

Świadczenia

- z zakresu rehabilitacji medycznej,
- na rzecz partycypacji w życiu społecznym,
- na rzecz partycypacji w życiu zawodowym,
- na rzecz zatrudnienia w warsztatach terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych,
- edukacyjne (bony szkoleniowe),
- na rzecz opieki w placówkach stacjonarnych dla osób niepełnosprawnych.

Reintegracja społeczna jest ukierunkowana na:

- zapobieganie grożącej niepełnosprawności (profilaktyka),
- eliminację lub zmniejszenie skutków niepełnosprawności lub jej następstw (rehabilitacja),
- partycypację osób niepełnosprawnych w życiu społecznym (integracja).

Aby otrzymać świadczenia w ramach reintegracji społecznej należy złożyć wnioski w instytucji zabezpieczenia społecznego. W tym celu odbywa się posiedzenie przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia, na które mogą Państwo przyjść wraz z osobą zaufaną.

Świadczenia pomocy społecznej są przyznawane osobom, które ze względu na niskie dochody lub brak majątku, nie są w stanie pokryć kosztów oferowanych świadczeń. W takich przypadkach, sprawdza się, czy wobec krewnych osoby potrzebującej istnieje obowiązek dostarczenia środków utrzymania.

Osoby zakwalifikowane do otrzymania świadczeń w ramach reintegracji społecznej mogą złożyć wniosek o przyznanie świadczenia w formie budżetu osobistego.

Skierowanie: patrz skierowanie do szpitala

Orzeczenie lekarskie: Aby instytucja zabezpieczenia społecznego mogła przyznać świadczenia w ramach ustawy o pomocy społecznej (reaktywizacja społeczna w oparciu o Księgę XII Kodeksu Prawa Socjalnego), musi zostać przedłożona opinia lekarza. Odpowiedni formularz znajduje się na stronie internetowej: www.hannover.de/spv

Zabezpieczenie podstawowe: wsparcie finansowe dla osób szukających pracy (Księga II niemieckiego Kodeksu Prawa Socjalnego) lub przy znacznie obniżonej zdolności do pracy zarobkowej oraz w podeszłym wieku (Księga XII niemieckiego Kodeksu Prawa Socjalnego).

Posiedzenie przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia: Po złożeniu wniosku o przyznanie wsparcia w ramach reaktywizacji społecznej, odbywa się posiedzenie, przedstawiciele instytucji udzielających wsparcia. Przedstawiciele świadczeniodawców, punktu pomocy socjopsychiatrycznej oraz osoba niepełnosprawna, a na jej życzenie także osoba

zaufana (np. krewny lub opiekun prawny) omawiają w trakcie posiedzenia przyznanie konkretnej formy wsparcia. Rekomendacje przedstawicieli instytucji udzielających wsparcia są umieszczane w planie pomocy.

Skierowanie do szpitala: wydaje pacjentowi lekarz na leczenie w szpitalu.

Ubezpieczenie zdrowotne / kasa chorych: jest ubezpieczeniem, które na wypadek choroby pokrywa koszty leczenia. W Republice Federalnej Niemiec większość osób jest ubezpieczona w ustawowym ubezpieczeniu zdrowotnym. Składki na ubezpieczenie są z reguły opłacane z dochodów, z ubezpieczenia rentowego, z zabezpieczenia podstawowego lub z zabezpieczenia podstawowego.

Karta informacyjna dla osób z zaburzeniami psychicznymi:

Karta informacyjna zawiera ważne informacje np. kogo należy powiadomić w razie kryzysu psychicznego. Aby móc zapewnić Państwu jak najlepszą opiekę oraz działać w Państwa interesie, wskazane jest wpisać do karty nazwy leków, które Państwo zażywają lub leków, które wywołują skutki uboczne. Kartę informacyjną można otrzymać w oddziale służby społeczno-psychiatrycznej w związku komunalnym Region Hanower, znajdującym się na ul. Peiner Straße 4 w 30519 Hannover.

Dodatkowe informacje dotyczące karty informacyjnej można uzyskać pod numerem tel. 0511 616 447-63 oraz w internecie na stronie: www.hannover.de/spv

Budżet osobisty: osoby, którym przysługują świadczenia w ramach reaktywizacji społecznej mogą złożyć wniosek o przyznanie świadczeń o charakterze pieniężnym tzw. budżetu osobistego.

Oznacza to, że zostaje przyznany Państwu budżet osobisty, z którego

środki pieniężne są przeznaczane na zakup usług w zakresie rehabilitacji, zgodnie z indywidualnymi potrzebami osoby zainteresowanej. W określonych odstępach czasu instytucja wypłacająca środki dokonuje weryfikacji wydat.

Ubezpieczenie opiekuńcze (pielęgnacyjne): wszystkie osoby objęte ubezpieczeniem zdrowotnym w ustawowej kasie chorych są objęte ubezpieczeniem pielęgnacyjnym.

Aby uzyskać zasiłek pielęgnacyjny wymagana jest ekspertyza sporządzona przez pracownika Służby Medycznej Kas Chorych. Wysokość zasiłku jest uzależniona od stopnia wymaganej opieki.

www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/pflege/online-ratgeber-pflege/die-pflegeversicherung.html

Psychiatria: dział medycyny zajmujący się chorobami psychicznymi.

Psychoterapia: jest skuteczną formą leczenia zaburzeń psychicznych oraz uznaną dyscypliną naukową. Terapeuta składa wnioski w ubezpieczeniu zdrowotnym o pokrycie kosztów terapii. Po sprawdzeniu i zatwierdzeniu wniosku, ubezpieczenie zdrowotne pokrywa koszty jednej z metod psychoterapii: terapii behawioralnej, psychoanaliza lub psychoterapii analitycznej.

Psychoterapia to szczególny rodzaj kontaktu, w którym komunikacja werbalna odgrywa ważną rolę. Dlatego też, zaleca się znaleźć psychoterapeutę, który włada Państwa językiem ojczystym. Na stronie internetowej: www.psych-info.de znajdują Państwo wielojęzycznych terapeutów.

Dodatkowe informacje można otrzymać na stronie internetowej izby psychoterapeutów: www.pknds.de w rubryce „pacjenci”.

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej: wszyscy pracownicy placówek medycznych, terapeutycznych oraz socjalnych podlegają obowiązko-

wi zachowania tajemnicy zawodowej. Dane osobowe pacjenta podlegają ochronie prawnej. Bez wyrażenia Państwa zgody pracownicy nie mogą przekazywać osobom trzecim informacji, o czym z Państwem rozmawiali lub karty pacjenta. Ujawnienie tajemnicy zawodowej jest karalne.

Kodeks Prawa Socjalnego: zawiera ogólne zasady obowiązujące we wszystkich zakresach świadczeń socjalnych w Republice Federalnej Niemiec (np. podstawowe zabezpieczenie dla osób poszukujących pracy, ubezpieczenie zdrowotne, ubezpieczenie opiekuńcze, ubezpieczenie emerytalne, rehabilitacja i partycypacja osób niepełnosprawnych).

Psychiatria społeczna: Pod pojęciem „psychiatria społeczna” rozumie się dział psychiatrii zajmujący się badaniem uwarunkowań i zależności między warunkami społecznymi a występowaniem zaburzeń psychicznych oraz ich leczeniem. Głównym założeniem działań psychiatrii społecznej jest udzielenie wsparcia i pomocy osobom z

zaburzeniami psychicznymi, w ich środowisku lokalnym, które odgrywa dużą rolę w procesie rehabilitacji.

Samobójstwo: jeśli skłaniają się Państwo do popełnienia samobójstwa lub osoba Państwu znajoma zamierza targnąć się na swoje życie, należy niezwłocznie porozmawiać o tym np. z członkiem rodziny, przyjaciółmi, znajomymi, lekarzem lub inną osobą godną zaufania. Jeśli nie można przeprowadzić rozmowy lub gdy nie można danej osoby odwieźć od popełnienia samobójstwa należy skontaktować się z odpowiednią instytucją publiczną np. z policją, służbą społeczno-psychiatryczną lub punktem interwencji kryzysowej.

Skierowanie lekarskie: lekarz może w trakcie procesu diagnostyczno-leczniczego wystawić skierowanie do specjalistów na badanie lub objęcie dalszym leczeniem (np. do psychiatry), jeśli sam nie jest specjalistą w danej dziedzinie lub nie posiada odpowiednich urządzeń

lekarskich. Po konsultacji lekarz specjalista informuje pisemnie lekarza rodzinnego o wyniku badań.

Obowiązek alimentacyjny: normuje paragraf 1601 niemieckiej Księgi Kodeksu Cywilnego. Zgonie z przepisem obowiązek alimentacyjny ciąży na krewnych w pierwszej linii (na rodzicach wobec dzieci), którzy są zobowiązani względem potrzebujących do dostarczania środków utrzymania.

Na przykład instytucja wypłacająca świadczenia (wcześniej Urząd ds. Socjalnych) weryfikuje, czy muszą Państwo pokryć część kosztów związanych z utrzymaniem Państwa dziecka lub Państwa rodziców w domu opieki. O wysokości alimentów decydują możliwości zarobkowe i majątkowe osoby zobowiązanej do ich płacenia.

Skierowanie/zalecenie lekarskie: Lekarz może przepisać leki lub zalecić zabiegi np. ergoterapię (recepta lub śro-

dki pomocnicze). W tym celu otrzymają Państwo wydruk z odpowiednią informacją.

Dopłata: Do niektórych świadczeń ponadstandardowych pacjent musi wnieść własny wkład. Dopłata nie może przekraczać 2 procent dochodów brutto. Granica ta wynosi 1 procent w przypadku osób przewlekle chorych. Przy naliczaniu kwoty wolnej od podatku brane są pod uwagę dzieci, małżonek lub partner życiowy.

Ubezpieczenie zdrowotne udzieli Państwu informacji na temat ustalania wysokości składek.

Osoby do 18. roku życia nie uiszczają dopłat za lekarstwa lub inne świadczenia w ramach zalecenia lekarskiego.

Adresy

Ärzttekammer Niedersachsen Izba lekarska Dolnej Saksonii

Karl-Wiechert-Allee 18-22

30625 Hannover

Tel.: **0511 380-02**

Email: info@aekn.de

www.aekn.de

Izba Lekarska Dolnej Saksonii jest jednostką samorządu lekarskiego i zrzesza ponad 40.000 lekarzy w Dolnej Saksonii. Na stronie internetowej (www.arztauskunft-niedersachsen.de) dolnosaksońska Izba Lekarska wspólnie z Zrzeszeniem Kas Chorych prowadzą rejestr zawierający aktualne informacje dotyczące praktykujących lekarzy specjalistów świadczących opiekę w zakresie rehabilitacji socjopsychiatrycznej. Ponadto Okręgowa Izba Lekarska działająca w związku komunalnym Region Hanower udziela porad i wsparcia wszystkim osobom zainteresowanym (E-mail: bz.hannover@aekn.de).

Ethno-Medizinisches Zentrum e. V. (EMZ)

Königstraße 6

30175 Hannover

Tel.: **0511 168 41020**

Fax: 0511 457215

E-Mail: info@ethnomed.com

www.ethnomed.com

Ethno-Medizinisches Zentrum e. V. (EMZ) to organizacja pożytku publicznego działająca na terenie Niemiec oraz na arenie międzynarodowej. Celem działalności stowarzyszenia jest wspieranie migrantów w równorzędnym dostępie do świadczeń i ofert systemu zdrowia, oświaty, opieki społecznej oraz w dostępie do rynku pracy w kraju migracji. Stowarzyszenie oferuje usługi profesjonalnych tłumaczy, organizuje kursy kształcące dla specjalistów, spotkania i pogadanki zdrowotne w różnych językach przy zaangażowaniu wolontariuszy oraz dysponuje licznymi broszurami i ulotkami informacyjnymi z zakresu edukacji zdrowotnej.

Zrzeszenie Kas Chorych Dolnej Saksonii | Kassenärztliche Vereinigung Niedersachsen (KVN)

Berliner Allee 22

30175 Hannover

Tel.: **0511 3803**

E-Mail: info@kvn.de

www.kvn.de

Zrzeszenie Kas Chorych Dolnej Saksonii oferuje na stronie internetowej www.arztauskunft-niedersachsen.de wyszukiwarkę lekarzy i psychoterapeutów.

Dzwoniąc pod numer telefonu 0511-56 99 97 93 można ustalić, w przeciągu czterech tygodni, termin z psychoterapeutą na pierwszą rozmowę lub w nagłym przypadku. Z centralą telefoniczną można skontaktować się od poniedziałku do piątku w godz. od 8 do 18.

**Psychiatryczna Rada Doradcza w
Dolnej Saksonii | Landesfachbeirat
Psychiatrie Niedersachsen**

Hildesheimer Straße 20
30169 Hannover

Tel.: 0511 616 22237

Fax: 0511 616-1124647

Psychiatryczna Rada Doradcza w Dolnej Saksonii to gremium specjalistów, które działa na zlecenie dolnosaksońskiego Ministerstwa Spraw Społecznych i pełni funkcję doradczą wobec podmiotów politycznych. Ponadto Rada Doradcza jest kompetentną instytucją kontaktową dla osób chorych i ich rodzin, podmiotów oferujących świadczenia, instytucji finansujących świadczenia oraz dla sektora publicznego.

Do szerokiego spektrum tematycznego należą m.in. profilaktyka, terapia, rehabilitacja oraz udział w życiu społecznym

osób cierpiących na zaburzenia psychiczne. Nadrzędnym zadaniem rady jest współkoordynowanie i udzielanie wsparcie związkom socjopsychiatrycznym działającym w okręgach i powiatach Dolnej Saksonii.

**Ministerstwo Spraw Społecznych,
Zdrowia i Równouprawnienia w Dolnej
Saksonii | Niedersächsisches
Ministerium für Soziales, Gesundheit
und Gleichstellung**

Hannah-Arendt-Platz 2
30159 Hannover

Tel.: 0511 120-0

Fax: 0511 120-4298

E-Mail: poststelle@ms.niedersachsen.de
www.ms.niedersachsen.de

Do zadań Kraju Związkowego Dolnej Saksonii należy zapewnienie mieszkańcom ochrony zdrowia psychicznego. W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego ważną rolę odgrywają służby socjopsychiatryczne działające w okręgach i powiatach, które są pierwszym punktem kontaktowym w danym regionie i udzielają porad w kwestiach dotyczących leczenia. Dane kontaktowe służb socjopsychiatrycznych oraz szpitali psychiatrycznych w Dolnej Saksonii

można pobrać w formacie PDF na stronie internetowej:

www.ms.niedersachsen.de/themen/gesundheit/psychiatrie_und_psychologische_hilfen/14025.html

Izba Psychoterapeutów w Dolnej Saksonii

Roscherstraße 12

30161 Hannover

E-Mail: info@pknds.de

Na stronie internetowej Izby Psychoterapeutów w Dolnej Saksonii znajdują się informacje dotyczące psychoterapii oraz praktyczny system wyszukiwania terapeutów. Ponadto znajdą Państwo wskazówki dotyczące wyboru odpowiedniego psychoterapeuty.

Związek społeczno-psychiatryczny Region Hanower | Sozialpsychiatrischer Verbund Region Hannover

Peiner Str. 4

30159 Hannover

Tel.: 0511 616 44763

Fax: 0511 616-24030

www.hannover.de/spv

Zapotrzebowanie na oferty pomocy i rehabilitacji psychiatrycznej jest zróżnicowane. Dolnosaksońska ustawa o pomocy i środkach zapobiegawczych dla psychicznie chorych przewiduje, że służba socjopsychiatryczna w celu koordynacji ofert pomocy tworzy związki społeczno-psychiatryczne i kieruje ich działalnością. W związku powinni być reprezentowani wszyscy świadczeniodawcy oferujący pomoc (paragraf 8 – ustęp 1).

Związek społeczno-psychiatryczny koordynuje współpracę i zakres pomocy udzielanej przez podległych mu świadczeniodawców. Dotyczy to również koordynacji pracy i zakresu ofert świadczonych przez placówki zajmujące się promocją zdrowia psychicznego i zapobieganiu zaburzeniom psychicznym. W tym celu ustawa przewiduje kooperację między placówkami świadczącymi podobne oferty pomocy (paragraf 8 – ustęp 2).

Zakres działalności związku społeczno-psychiatrycznego obejmuje obszar związku komunalnego Region Hanower.

Dziękujemy

Serdecznie dziękujemy poniższym osobom za fachowe porady i wsparcie w trakcie realizacji niniejszego poradnika:

Bärbel Bechtloff | Medizinische Hochschule Hannover

Uwe Blanke | Region Hannover, Psychiatriekoordinator, Drogenbeauftragter im Sozialpsychiatrischen Dienst

Frauke Brinkmann | Region Hannover, Team Betreuungsangelegenheiten

Eberhard Eisold | Balance e.V.

Ulrich Ehrhardt | Betreuungskette Am Seelberg GmbH

Christa Eller-Gerwinn | Klinikum Wahrendorff GmbH

Dr. med. Cornelia Goesmann | Fachärztin für Allgemeinmedizin und Psychotherapie, Ärztekammer Niedersachsen

Dr. med. Cornelia Gunkel | Region Hannover, Sozialpsychiatrischer Dienst

Rita Hagemann | KIBIS

Marisa Joachimsthal | beta Tagesstätte

Dr. med. Gudrun Koch | KRH Psychiatrie Wunstorf

Catrin Lagerbauer | Region Hannover, Sozialpsychiatrischer Dienst

Andreas Leipnitz | Verein zur Förderung seelisch Behinderter e.V., Vahrenheider Werkstatt

Dennis Meyer | Birkenhof Ambulante Pflegedienste gGmbH

Karin Loos | Netzwerk für traumatisierte Flüchtlinge in Niedersachsen e.V.

Vera Neugebauer | Hannoversche Werkstätten gem. GmbH

Stefan Pohl | Region Hannover, Sozialpsychiatrischer Dienst

Dr. med. Greif Sander | Facharzt für Psychiatrie und Psychotherapie, Psychotherapeutenkammer Niedersachsen

Michael Sandau | KRH Psychiatrie Langenhagen

Marco Schomakers | Arbeiterwohlfahrt Region Hannover e.V.

Dr. med. Thorsten Sueße | Region Hannover, Sozialpsychiatrischer Dienst

Annette Theissing | beta-REHA

Sabine Tomaske | Region Hannover, Sozialpsychiatrischer Dienst

Birgitt Theye-Hoffmann | beta89 – Betreutes Wohnen

Ali Türk | Institut für transkulturelle Betreuung (Betreuungsverein) e.V.

Ingeborg Vonholt | Praxis für Ergotherapie

Susan Wegener | Klinikum Wahrenndorff GmbH

Oliver Weidner | Ergotherapeutische Praxis Hannover/KRH Psychiatrie Langenhagen

Dr. med. Claudia Wilhelm-Göbbling | KRH Psychiatrie Wunstorf

Manfred Willems | Hannoversche Werkstätten gem. GmbH

Frank Woike | Region Hannover, Beauftragter für Sucht und Drogen

Dr. med. Markus Zedler | Medizinische Hochschule Hannover

Składamy serdeczne podziękowania za korektę i redakcję wielojęzycznego przewodnika

Für Arabisch:

Dr. Jihad Alabdullah | Facharzt für Psychiatrie und Psychotherapie, Klinik für Psychiatrie und Psychotherapie, Charité – Universitätsmedizin Berlin

Für Russisch:

Elena Goerzen | Diplom-Kauffrau (Management im Gesundheitswesen) sowie MBA Umwelt-und Qualitätsmanagement Freie Übersetzerin für das Ethno-Medizinische Zentrum e.V.

Für Serbisch/ Kroatisch/Bosnisch:

**Dr. med. (YU) M. san. Ljiljana Joksimo-
vic** | Chefärztin der Abteilung für Psychosomatische Medizin und Psychotherapie LVR-Klinik Viersen

Für Englisch:

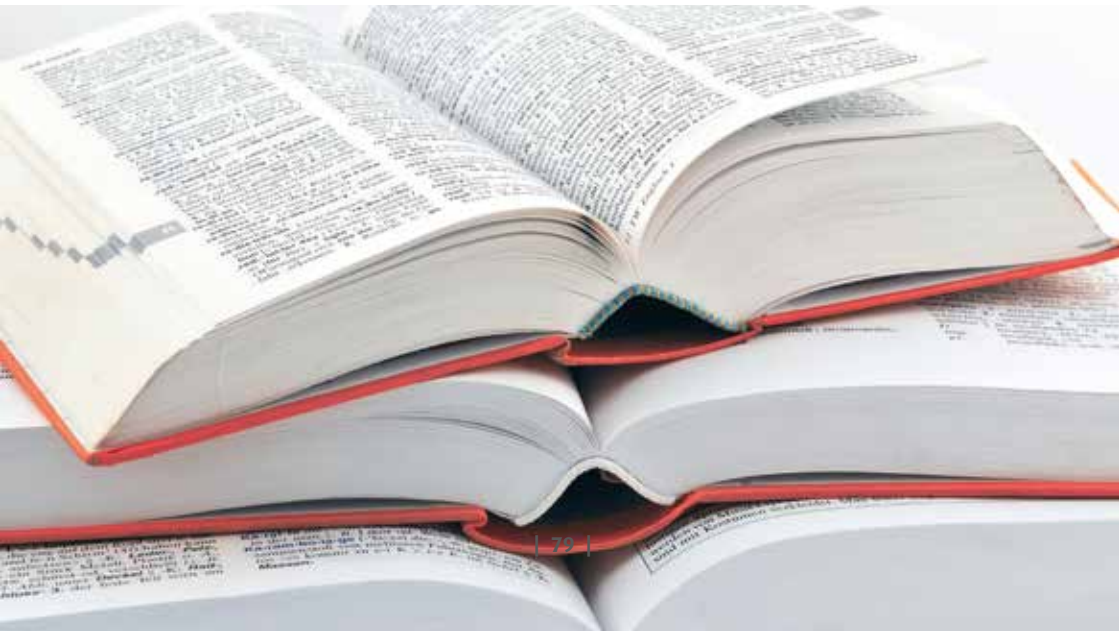
Dr. med. Dipl. Psych. Wolfgang Krahl | Facharzt für Psychiatrie/Psychotherapie LMU Klinikum der Universität München

Für Türkisch:

Habibe Özdemir | Expertin für Gesundheit | Gesundheitsministerium der Republik Türkei

Für Polnisch:

Dr. med. Christoph Schwejda | Oberarzt im Zentrum für spezialisierte Psychotherapien und Psychosomatik (ZPP), Psychiatrie-Baselland (Schweiz)

Wegweiser – Sozialpsychiatrie

Download-Hinweise

- Deutsch
- Englisch
- Polnisch
- Russisch
- Serbokroatisch
- Türkisch
- Arabisch
- Farsi

Diesen Wegweiser können Sie in Deutsch und in sieben weiteren Sprachen lesen.

Die Texte stehen Ihnen auf der Internetseite des Sozialpsychiatrischen Verbundes der Region Hannover als PDF-Datei zur Verfügung.

www.hannover.de/spv

<p>Deutsch</p>	<p> Wegweiser – Sozialpsychiatrie Tipps und Informationen bei seelischen Krisen, Erkrankungen und Behinderungen Ein Wegweiser für die Bürgerinnen und Bürger der Region Hannover</p>
<p>Englisch</p>	<p> A Guide to Community Mental Health Tips and information when dealing with emotional crises, mental illness and mental disability A multilingual guide for citizens of the District of Hanover</p>
<p>Polnisch</p>	<p> Przewodnik – psychiatria społeczna Wskazówki i informacje na temat kryzysów i zaburzeń psychicznych oraz niepełnosprawności Wielojęzyczny przewodnik dla osób mieszkających w związku komunalnym Region Hannover</p>
<p>Russisch</p>	<p> Справочник-путеводитель по социальной психиатрии Что делать в случае психических кризисов, заболеваний и наступления инвалидности Многоязычный справочник-путеводитель для граждан в регионе Ганновер</p>

Download:

www.hannover.de/spv

<p>Serbo-kroatisch</p>	<p> Vodič kroz socijalnu psihijatriju Savjeti i informacije u slučaju duševnih kriza, oboljenja i invaliditeta Višejezični vodič za stanovnike Regiona Hannover</p>
<p>Türkisch</p>	<p> Sosyal Psikiyatri Rehberi Ruhsal krizler, hastalıklar ve engellilik durumları için öneriler ve bilgiler Hannover Bölgesi vatandaşları için çok dilli rehber</p>
<p>Arabisch</p>	<p>دليل إرشادي. الطب الاجتماعي - النفسي نصائح ومعلومات في حالات الأزمات النفسية والأمراض والإعاقات دليل إرشادي بلغات عدة للمواطنين والمواطنین في منطقة هانوفر</p>
<p>Farsi</p>	<p>راهنمای روان پزشکی اجتماعی نکات و اطلاعات هنگام بحرانهای روانی، بیماری و معلولیتها راهنما به زبانهای متعدد برای شهروندان زنان و مردان در منطقه هانوفر</p>

Download:

www.hannover.de/spv

Region Hannover

IMPRESSUM

Dieser Wegweiser wurde auf Initiative der Fachgruppe Migration und Psychiatrie des Sozialpsychiatrischen Verbundes der Region Hannover erstellt. Die in diesem Wegweiser dargestellten Themen wurden mit dem Arbeitskreis Gemeindepsychiatrie abgestimmt.

Herausgeber: Region Hannover

Konzeption, Inhalt, Erstellung: Ethno-Medizinisches Zentrum e.V. (EMZ)

Verfasst von: Ahmet Kimil (EMZ), Annette Baimler-Dietz (EMZ)

Übersetzung: Dolmetscherdienst - Ethno-Medizinisches Zentrum e.V.

Fotos: Titel: denisismagilov - stock.adobe.com, S. 5 Region Hannover, S. 8 © Mirko Raatz - stock.adobe.com, S. 19 © zinkevych - stock.adobe.com, S. 25 © DragonImages - stock.adobe.com, S. 35 © HNFOTO - stock.adobe.com, S. 37 © Robert Kneschke - stock.adobe.com, S. 39 © UJac - stock.adobe.com, S. 43 © Eisenhans - stock.adobe.com, S. 45 © memyjo - stock.adobe.com, S. 47 © sumire8 - stock.adobe.com, S. 51 © Industrieblick - stock.adobe.com, S. 53 © Jamrooferpix - stock.adobe.com, S. 55 © Photographee.eu - stock.adobe.com, S. 59 © Karin & Uwe Annas - stock.adobe.com, S. 61 © Ingo Bartussek - stock.adobe.com, S. 63 © Rawpixel.com - stock.adobe.com, S. 65 © Photographee.eu - stock.adobe.com, S. 79 © Stefan Gräf - stock.adobe.com, S. 81 © mhp - stock.adobe.com

Gestaltung und Druck: Region Hannover, Team Medienservice

Stand: März 2018

Gender-Hinweis

In dieser Publikation werden aus Gründen der besseren Lesbarkeit nicht immer die weiblichen Formen gesondert genannt. Außerdem erleichtert dies die Übersetzbarkeit in andere Sprachen. Selbstverständlich beziehen sich diese Begriffe dann sowohl auf weibliche wie auch auf männliche Personen.

Die Links wurden bis zum Druck geprüft. Für die Aktualität und den Inhalt übernehmen wir keine Verantwortung.

Alle Rechte vorbehalten. Das Werk ist urheberrechtlich geschützt. Jede Verwendung in anderen als den gesetzlich zugelassenen Fällen bedarf deshalb der vorherigen schriftlichen Genehmigung durch den Herausgeber.

Download-Hinweis:

Den WEGWEISER SOZIALPSCHIATRIE können Sie in Deutsch und sieben weiteren Sprachen lesen.

Deutsch | Englisch | Polnisch | Russisch | Serbokroatisch | Türkisch | Arabisch | Farsi

Die Texte stehen Ihnen auf der Internetseite des Sozialpsychiatrischen Verbundes als PDF-Datei zur Verfügung. Weitere Informationen dazu finden Sie auf den Seiten 80 bis 83.

www.hannover.de/spv